paylaşım

KARTONSAN YAŞAM KÜLTÜRÜ DERGİSİ **2012/1**

Antikçağ Şölen Sofraları
Ooo... Lugano
Hemingway'in
Gazeteci Kimliği ve İstanbul Anıları
Dışımdaki Çalımım İçimdeki Tılsımım

Hemingway'in Gazeteci Kimliği ve İstanbul Anıları

Yüzüklerin Osmanlı Efendileri

Metropolitan'da Türk ve İslam Eserleri

Ooo... Lugano

Antikçağ Şölen Sofraları

Dışımdaki Çalımım İçimdeki Tılsımım

Seçme Özgürlüğünün Ekonomideki Rengârenk İfadesi... Satış Olgusunun Yön Veren İbresi: Reklam

Beşiktaş ve Behçet Necatigil

Kapak fotoğrafı: Mehmet Talu Uray

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret AŞ. Adına: Mehmet Talu Uray

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü&Yayın Yönetmeni: Atiye Poyrazoğlu

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prof. Bülent Tarcan Sk. Pak İş Merkezi No:5 K:3
Gayrettepe-İstanbul
Tel: (0212) 273 20 00
Faks: (0212) 273 21 70
www.kartonsan.com.tr

Baskı: Elma Basım
Halkalı Cd. No. 164 B4 Blok
Sefaköy-Büyükçekmece
Tel: 212 697 70 70- 697 30 30
e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Yayın Kurulu: Mehmet Talu Uray, Atiye Poyrazoğlu, Berat Alanyalı, Şule Gönülsüz

Paylaşım Dergisi Kartonsan Karton Sanayi ve Tic. A.Ş. tarafından ücretsiz yayımlanır. Yazı, resim, ilüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır.İzinsiz kullanılmaz.

Baskı Tarihi: Nisan 2012

Hemingway'in Gazeteci Kimliği ve İstanbul Anıları

Yazı: Şule Gönülsüz

Hemingway adını duyunca daha çok onun olgunluk çağındaki ak sakallı, babacan hali gözümüzün önüne gelir. O dünyaca ünlü bir yazardır, Pulitzer ve Nobel ödülü almıştır. Ama aynı zamanda gazetecidir. Edebiyatla çok az ilgilenenler bile İhtiyar Balıkçı ve Deniz, Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Silahlara Veda ve başka romanlarını, en azından adlarını bilir veya sinemaya uyarlananlardan en az birini seyretmiştir. Hemingway maceracıdır, çok yer gezmiş, çok şey yaşamıştır. Genç bir gazeteciyken görevli olarak İstanbul'a bile gelmiştir, kent işgal altındadır.

Ernest Miller Hemingway 21 Temmuz 1899'da Illinois'te (ABD), Oak Park'ta dünyaya geldi. Sonradan burayı geniş çayırları ve dar fikirleri olan bir yer olarak tanımlamıştır. Müzik öğretmeni bir anne ve doktor bir babanın ikinci çocuğuydu, sonra dört kardeşi daha oldu.

Annesi küçüklüğünde Hemingway'i bir kız çocuğu gibi giydirip saçlarını uzatırdı, yakın arkadaşı Jonh dos Passos bu yüzden annesini sevmediği söyler. Lisedeyken boksa, yüzmeye ve futbola meraklı, okul gazetesine ve okul yıllığına yazı yazan başarılı bir öğrenciydi. Yazarlığa da bir anlamda bu okul gazetesiyle başladığı söylenebilir. Liseden sonra Kansas City Star adlı gazetede muhabirliğe başlar. Böylece çok erken yaşta iş yaşamına atılmış oldu. Gazetecilik daha sonra yazarlık mesleğinde de iz bırakacaktır: kısa tümceler, kısa ilk paragraflar, canlı ve anlaşılır bir dil. Hemingway I. Dünya Savaşı çıkınca orduya katılmak ister ama gözleri zayıf olduğundan kabul edilmez. Yaklaşık altı ay çalıştığı gazeteden ayrılır ve gönüllü olarak Amerikan Kızılhaçı'nda ambulans şoförü olur. 1918'in başlarında onu kuzey İtalya'ya savaşın ortasına gönderirler. Sadece 19 yaşındadır. İtalyan askerlere çikolata, sigara ve kartpostal dağıtırken yakınında bir bomba patlar ve ağır biçimde yaralanır. Hizmeti ve cesaretinden dolayı kendisine gümüş kahramanlık madalyası verilir (1).

İki bacağında da yer alan şarapnel yaraları uzun süre geçmez. Milano'da hastanede tedavi görürken burada Agnes von Kurowsky adlı Amerikalı bir hemşireye âşık olur. Plan yaparlar, Hemingway ABD'ye dönecek, Agnes de daha sonra yanına gelecektir. Ne yazık ki Agnes onun yanına gitmez, başkasına âşık olmuştur. Hemingway bu gençlik aşkını daha sonra Silahlara Veda (1929) adlı romanında anlatır. Aynı zamanda bu aşk "Çok Kısa Bir Hikâye" adlı öyküsüne de konu olur (2). Hemingway yaşadıklarını yazmıştır. "Hayat hakkında yazmak için önce onu yaşamalısın" der. Öyle de yapar.

Hemingway 1919 başında ülkesine geri döner, bir süre ailesinin yanında kalır, bu sıradakısa öyküler yazar. Ama hayattayken bunların hiç biri yayınlanmaz. Ocak 1920'de Toronto'ya taşınır, serbest gazeteci olarak Toronto Daily Star'da çalışmaya başlar. Dört yıl boyunca 200'den fazla makalesi bu gazetede yayınlanır, çoğu inceleme yazısıdır.

Muhabirken tanık olduğu olaylar ve yaşadıkları öykülerine de esin kaynağı olur. TorontoDaily Star'daki ilk makalesi 27 Ocak 1921'de yayınlanır. İlk evliliğini Elizabeth Hadley Richardson'la yapar (toplam dört kere evlenecektir), eşiyle yıl sonunda Paris'e giderler.Toronto Star'ın Avrupa muhabiridir, yazmaya çok heveslidir. Paris savaş sonrası Avrupa'sında sanat çevrelerinin en çok tercih ettiği kentlerden biri, bohem hayatın merkezidir. Burada Gertrude Stein, Ezra Pound, Scott Fitzgerald gibi ünlü yazarlarla tanışacaktır.

Avrupa'daki gazeteciliğinin ilk ürünlerinden biri İsviçre'deki kayak merkezi üzerine yazdığı yazıdır. Toronto Daily Star'da 2 Şubat 1922'de yayınlanır. Hemingway daha sonra Uluslararası İktisat Konferansı'nı izlemek üzere Cenova'ya gider, gazetede konferans ve katılımcılar hakkında birçok yazısı çıkar. Eylül ayının sonlarına doğru Toronto Daily Star onu İstanbul'a gönderir. Trakya ve Anadolu'nun bir bölümü İtilaf Devletleri'nin desteklediği Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir, Türkler Mustafa Kemal'in önderliğinde Kurtuluş Savaşı (1919-1922) mücadelesi vermektedir. İstanbul da 16 Mart 1920'den

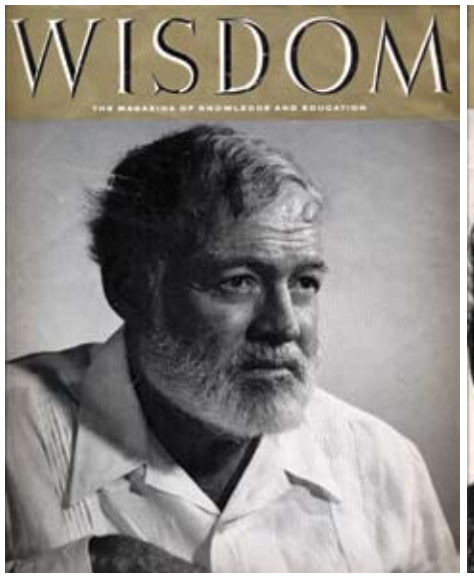

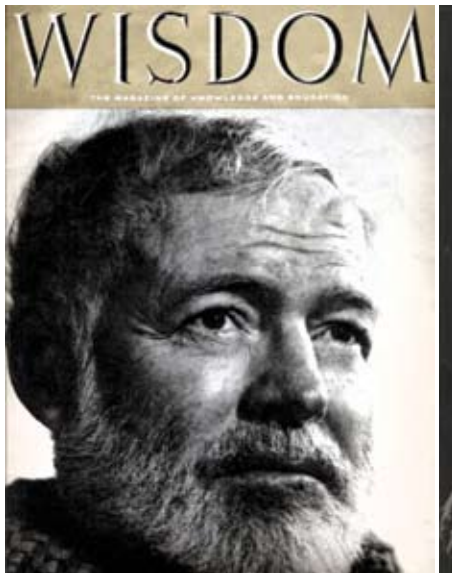

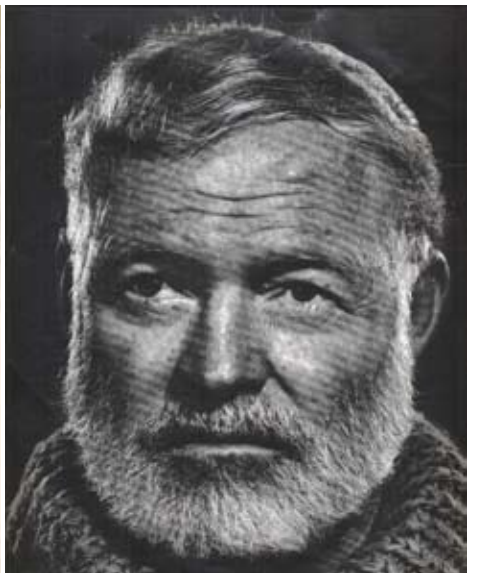

beri İtilaf askerlerinin işgali altındadır.

Ernest Hemingway'in Toronto Daily Star'da yayınlanan İstanbul üzerine sadece bir makalesi var (3). Kısa ama etkileyici bir yazı. Pera Palas'ta kaldığı odanın penceresinden gördüklerini romantik bir ifadeyle anlatarak başlar gözlemlerine. İkinci paragraftan itibaren gayet gerçekçi ve eleştirel tarzda devam eder. Tozdan, çamurdan, kaldırımların darlığından, trafikteki kuralsızlıktan bahseder. Toz, çamur azalsa da bugün de benzer şikayetlerimiz var…

"İstanbul'da kaç kişinin yaşadığını kimse doğru dürüst bilmiyor" der Hemingway, hiç sayım yapılmadığını ve kent nüfusunun yaklaşık bir buçuk milyon olduğunu söyler. Bu sayıya "parçalanan Çar ordusunun her türlü üniformasını giymiş 40.000 Rus mülteciyle" birlikte İstanbul'un işgalcilerden "Mustafa Kemalcilere geçmesini sağlamakla görevli bir o kadar da Milliyetçi" dahil değildir. Kentin kozmopolit yapısına dikkat çeker, "cumaları Müslümanların, cumartesileri Yahudilerin, pazarları da Hıristiyanların tatil günü" olduğunu, Katoliklerin, Müslümanların, Rumların ve Yahudilerin dini bayramlarıyla birlikte "tam 168 resmi izin günü" olduğunu söyler. Hafif bir kinayeyle "İstanbul'da her delikanlının en büyük emeli, "bir punduna getirip banka memuru olmak" der (4).

Yeme-içme ve gece hayatı üzerine de gözlemleri vardır. Gece boyu çalışan köftecileri, haşlama patates satanları, kahvelerde nargile fokurdatanları, mezesiz içilmeyen, "insanın midesini yakıp kavuran" rakıyı anlatır. "Her milletin ve bütün müttefiklerin askerleri burada tuzağa düşürülüyor" dediği yer Galata'dır. Hemingway'in İstanbul üzerine yazısı gazetede 30 Eylül 1922 tarihinde yayınlanmıştır. On dört yıl sonra basılan "Kilimanjaro'nun Karları" adlı öyküsünde de İstanbul'dan bahsedecektir. Afrika'da safarideyken kaptığı enfeksiyon sonucu durumu ağarlaşan bir yazarın geçmişi ile hesaplaşmasını konu alan öyküde yazarın (elbette bu kendisidir) İstanbul'daki anıları canlanmıştır. Buradayken ilk sevgilisine duyduğu özlemden de bahseder, bu sevgili de büyük olasılıkla Agnes'tir. Beyoğlu'nda nasıl kız tavladığını, sonra İngiliz subayın elinden başka bir kadını kapışını, onun uğruna Arnavut kaldırımlar üzerinde nasıl dövüştüğünü, birlikte Rumelihisarı'na gidişlerini, Boğaz turunu anımsar. Hemingway öykudeki olayları birebir yaşamış olmayabilir ama büyük olasılıkla çok benzerleri başına gelmiştir. Öykudeki yazar, İstanbul'dan

sonra Anadolu'ya geçer, Hemingway de Ekim başında Mudanya'ya gitmiştir. Amacı Türk tarafını temsilen Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa ile işgal kuvvetlerinin İngiliz ve Fransız delegeleri arasında başlayan ateşkes görüşmelerini yerinde izlemektir. Ama görüşmeler basına kapalıdır. Hemingway uzaktan da olsa 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesi'ne tanık olur ve gözlemleri 23 Ekim tarihli Toronto Daily Star'da yayınlanır.

Hemingway, Mudanya Mütarekesi için "Bu görüşmeler, Avrupa'nın Asya üzerindeki egemenliğinin sonunu gösteriyor" (5) diye gayet yerinde bir yorum yapar. Öte yandan 23 yaşındaki bu genç gazetecinin tüm gözlemleri de doğru çıkmaz. Örneğin Mustafa Kemal'i çok önemsememiştir, Afganları ise gereğinden fazla güzünde büyütmüştür. İşgal kuvvetlerinin yanında yer alan bir tutum sergilemiştir. Aksi olsaydı belki İstanbul'a daha farklı bir gözle bakardı. İşgal askerlerinin neden Galata'da tuzağa düşürüldüğünü anlayabilirdi.

Mudanya Mütarekesi'nde alınan temel karar Türk ve Yunan kuvvetlerinin silahlı çatışmayı sona erdirmesiydi ama bu Doğu Trakya'nın Yunanlılarca savaşılmadan 15 gün içerisinde boşaltılması koşuluna bağlıydı. Hemingway bu önemli olaya da tanık olmak için Edirne'ye gitti. Toronto Daily Star'da 14 Kasım 1922'de çıkan yazısı şöyle başlar: "Trendeki rahat yerime oturunca, Trakya boşaltılışının dehşeti bana gerçek dışı gibi görünmeye başladı bile. Belleğimizin lûtfu bu" (6). Bir gazeteci soğukkanlılığı ile gözlemlerini anlatır ama öykücü Hemingway daha duygusaldır. "Kilimanjaro'nun Karları"nda öykünün kahramanı yazar ise şunları söyler: "Ondan sonra neler görmüştü

neler. Akla ziyan, tüyleri diken diken eden, ağız kurutup dil şişirten şeyler. Daha sonra gördükleriyse beterin de beteriydi.

Paris'e dönünce kimseye bir şey anlatmadı" (7). Hemingway ileriki yıllarda çok daha korkunç şeyler görecekti; hem İspanya İç Savaşı'na hem de II. Dünya Savaşı'na savaş muhabiri olarak katılacak ve

başka acılara tanıklık edecekti. Sonradan "ben hiçbir zaman vatansever olduğumu iddia etmedim, fakat ülkemin katıldığı savaşlara katıldım…" (8) demiştir. 1944'te Normandiya Çıkartması'nda yer alır, Paris'in kurtarılışını görür, Ardennes Savaşı'nda (1944-45) çok sayıda çarpışmada bulunur. Yaşamını cesaret isteyen işlere adamış biri gibidir. Ama tüm yaşadıklarını sanki normal ve olması gereken şeylermiş gibi görür. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların yoğun tank ateşi sırasında bir Fransız asker ona "mecbur olmadığı halde" niye burada bulunduğunu, gazeteciliği para için mi yaptığını sorar, o da "Büyük para, çok para veriyorlar bu iş için" der. Asker bunun üzerine sorusuna kendi kendine yanıt verecektir: "Bence bu işi ancak yapmak zorunda olanlar yapar. Para için yapmak, saçma. Bana dünyanın parasını verseler, yine de yapmam" (9). Ama Hemingway para vermeseler de bu veya benzer işleri yapabilecek bir insan olduğundan barış zamanlarında da tehlike ve maceradan uzak durmayacak, İspanya'da boğa güreşi yapacak, Afrika'da safarilere katılacak, Karayipler'de ve Küba'da büyük balıklar avlayacaktır. Neredeyse tüm yaşadıkları da yapıtlarının esin kaynağı olacaktır.

Ernest Hemingway Ekim 1922 sonunda Paris'e geri döner ama kısa süre sonra Lozan Barış Konferansı'nı izlemek için İsviçre'nin Lozan kentine gider. Burada İsmet Paşa ile görüşür: "Kendisiyle yaptığım mülakatta çok iyi anlaştık. Çünkü ikimiz de gayet kötü Fransızca konuşuyorduk" diye esprili bir ifade kullanırken, Mussolini hakkında "…İsmet Paşa'nın tam zıddı bir şahsiyet ise Mussolini idi. Avrupa'nın en büyük blöfçüsü" der. Benito Mussolini'nin sahte bir milliyetçi olduğunu çekinmeden söyler. Lozan'daki izlenimleri 27 Ocak 1923'te gazetede yayınlanır (10). Yıl içinde haber peşinde yine Paris'e, sonra İtalya, Belçika, İspanya ve Almanya'ya giden Hemingway'in 1923'ün sonlarına doğru ilk kitabı olan Three Stories and Ten Poems (Üç Öykü ve On Şiir) yayınlanır. O artık sadece gazeteci değil, aynı zamanda bir yazardır ve yazarlık gazeteci kimliğinin önüne geçecektir.

Kırk yılı aşkın sürede yaklaşık 400 makale (yarısı Toronto Daily Star için), 10 roman, dört deneme kitabı, 100'den fazla kısa öykü, bir oyun ve 90 tane şiir yazar (11).

(1) Charles M. Oliver, Critical Companion to Ernest Hemingway: a literary reference to his life and work,
Facts On File, 2007, s.7.
(2) Ernest Hemingway, "Çok Kısa Bir Hikaye", Kilimanjaro'nun Karları, Bilgi Yayınevi, 1984, ss.82-85.
(3) Toronto Daily Star'da yer alan yazıları daha sonra toplanarak basılmış. Ancak gazetenin eski sayılarına
veya konuyla ilgili kitaplara ulaşamadığımızdan buradaki alıntılar Ernest Hemingway, İşgal İstanbulu ve İki Dünya Savaşından Mektuplar (Milliyet Yayınları, 1970) adlı kitaptan yapılmıştır.
(4) İşgal İstanbulu, ss. 17-18.
(5) İşgal İstanbulu, s.22.
(6) İşgal İstanbulu, s.39.
(7) Kilimanjaro, ss.28-29.
(8) İşgal İstanbulu, s.347.
(9) İşgal İstanbulu, s.255.
(10) İşgal İstanbulu, ss.51-57.
(11) Critical Companion, s.3.

YÜZÜKLERİN OSMANLI EFENDİLERİ

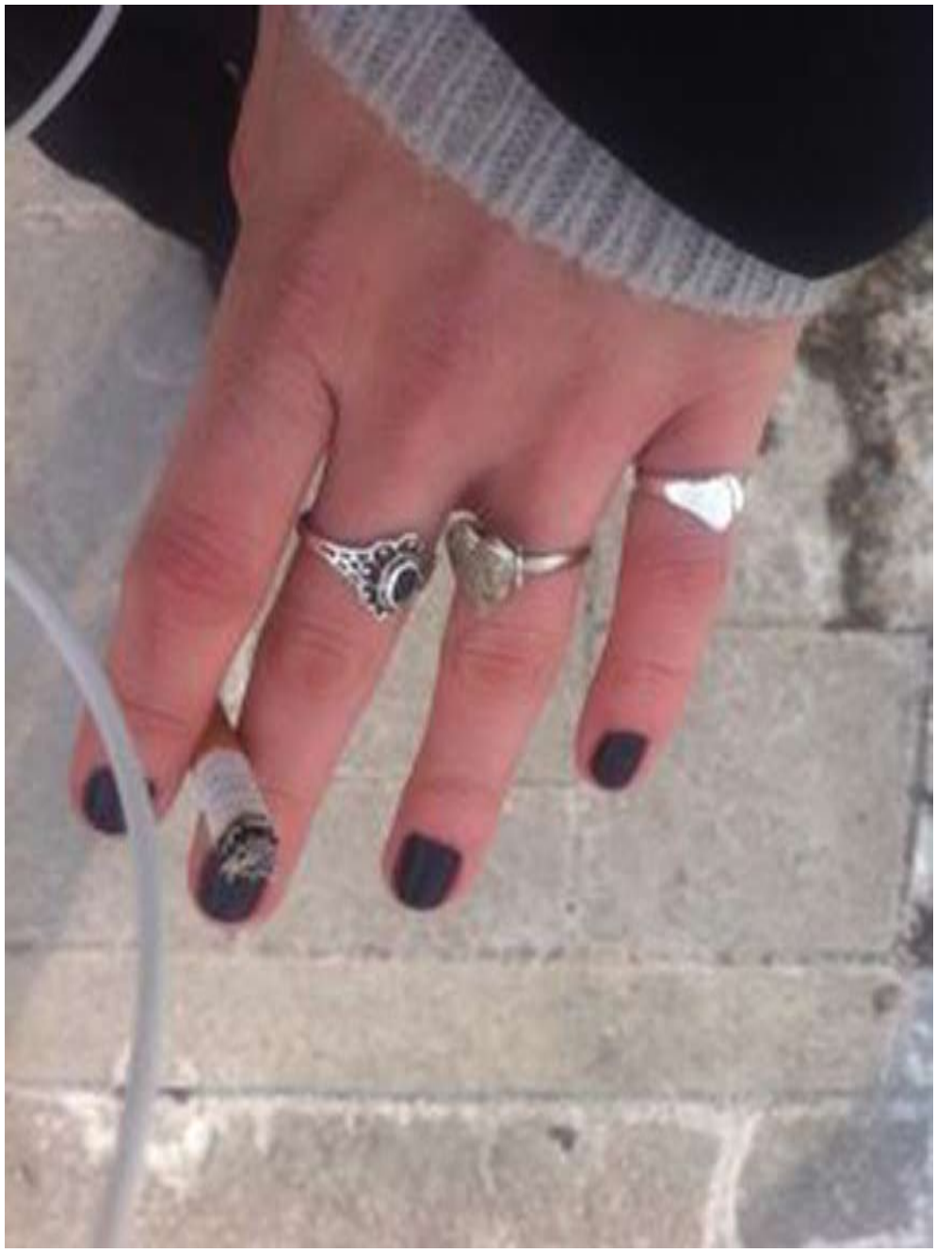

Yazı: Necati Güngör

Yüzük kadınla erkeğin ortak takılarının en eski örneği. Şimdilerde küpe takan erkeklere biraz yadırganarak bakılsa da, yüzük takan erkekler her zaman doğal karşılanmıştır. Kimi yüzükler de kadınla erkeği birbirine bağlayan bir halka olarak benimsenmiştir: Söz yüzüğü, nişan yüzüğü, nikâh yüzüğü… (Mühür yüzüklere de "hatem" deniyor.)

Tarihte yüzüğün yalnızca takı olarak değil, başka işlevleri nedeniyle de taşındığını görüyoruz: Mühür yüzükler, sihirli yüzükler, bir önlem olarak taşınan zehir yüzükleri… Ancak yüzüğün asıl işlevi, ziynet eşyası olmasıdır. Gümüş yüzük, altın yüzük her şeyden önce değerli bir maden olma özelliği taşır. Ayrıca üzerine eklenen elmas, zümrüt, yeşim, pırlanta, inci, yakut, mine, akik vb taşlar yüzüğün değerini bazen bir servet düzeyine yükselten öğeler olur.

Yüzük, sıradan insanların parmağında görüldüğü gibi, padişahların, sultanların, kralların, kraliçelerin, prenslerin, prenseslerin, şehzadelerin nazenin ellerini, zarif parmaklarını da süsleyen bir takı olagelmiştir. Kaldırımda çiçek satan bir kadının da, ışıltılı salonlarda salınan sosyete dilberlerinin ipek tenli parmaklarını da süsler.

Değerli taşlarla müzeyyen yüzüklerin biçimi de elbette değişiktir: Kafesli, taçlı, tırnaklı, tek taşlı, çok taşlı, gömmeli, iri taşlı, küçük taşlı vb.

Bugünlerde yayımlanan dizi filmini ilgiyle izlediğiniz Makbul İbrahim Paşa (Pargalı) Avusturya sefirlerini kabul edip görüştüğü gün, parmağında tek taşlı elmas bir yüzük taşıyordu. O gün özellikle takmıştı parmağına o yüzüğü. Çünkü o yüzük bir süre önce, Fransa Kralı'nın parmağındaydı ve taşı, Şarlken'in tacından alınmaydı. Bu değerli yüzük, İbrahim Paşa'nın söze dökmediği mesajı, konuklarına iletmiş oluyor o gün.

Ressamlara poz veren Osmanlı padişahlarının narin ellerine dikkat ediniz. Genellikle yüzük serçeparmaktadır. Bunlar da göz alıcı bir tek taş yakut ya da zümrüttür. Padişah yüzüklerinin en eskisi olarak, Yavuz Sultan Selim'in yüzüğü gösterilir. Topkapı Müzesi'nde saklanan bu yüzüğü Yavuz, mühür olarak kullanırmış. Tarihçi Halûk Y. Şehsuvaroğlu'dan öğrendiğimize göre, saltanatın kaldırılışına kadar Osmanlı hazinesinin kapısı bu yüzükle mühürlenirmiş.

Osmanlı Sarayı'nda, sabah namazından sonra Divan toplantıları yapılırdı. Sadrazamla vezirler Topkapı'nın yakın çevresindeki konaklarından çıkıp at sırtında gelirlerdi Saraya. Hep aynı dar ve çamurlu yolu kullandıkları için bu güzergâha za-

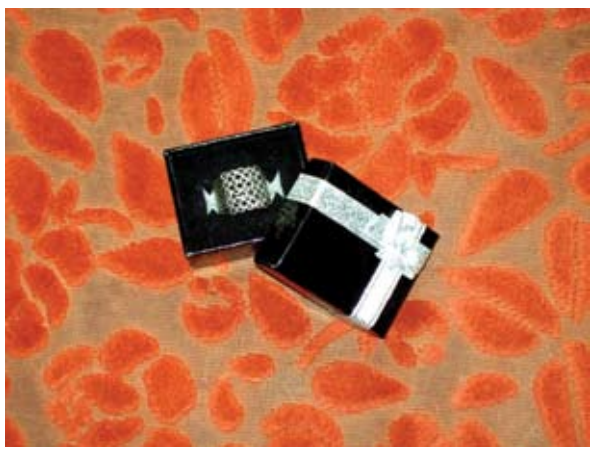

Bilindiği gibi II. Mahmut'un babası Sultan I. Abdülhamit'ti. Hayattayken,
oğluna tek taşlı yakut bir yüzük vermişti. Uzun zaman bu baba yadigârı yüzüğü taşıyan II. Mahmut, daha sonra onu Adile Sultan'a armağan etti.
Sultan Abdülaziz de babası II. Mahmut gibi yüzük tutkusu olan biriydi; onun da serçeparmakları zümrüt ve yakut taşlarla müzeyyendi. Bu yüzükler içinden özellikle lâ'l'in anlamı ve değeri büyüktü onun için: Çünkü babasından armağandı. Bir gün Sultan Aziz, huzurunda bulunan Ahmet Vesim Paşa'nın da serçeparmağında yakut yüzük görmüş, hemen kendi yüzüğüyle karşılaştırmıştı. Ahmet Vesim Paşa telaşla durumu kurtarmak istedi:"Aman Efendimiz, siz nasıl ki insanların padişahıysanız, yüzüğünüz de yüzüklerin padişahıdır!" Paşa bu sözlerle Padişah'ın gönlüne su serpmiş oluyordu.

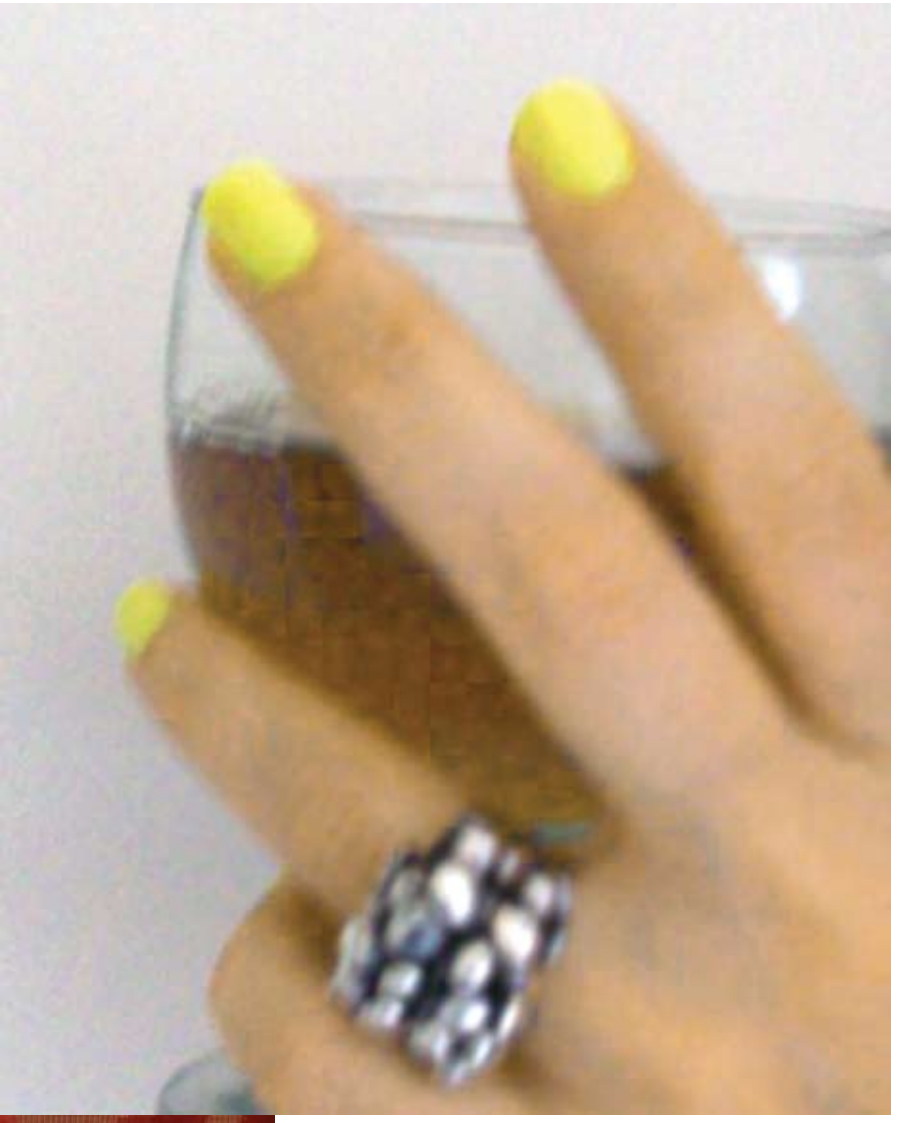

manla Divanyolu adı verilmiştir. (Bileceksiniz, bugünkü Çarşıkapı'dan Sultanahmet'e uzanan yol.) Padişahlar Divan toplantılarına katılırken o gün parmaklarına özel yüzükler takarlardı ki, bunlara "Divan yüzüğü" denirdi.

Kimileyin Saray kuyumcuları eski yüzükleri bozarak onları "parmak-ı hümayuna göre" yeniden yapardı. Bozulup yeniden yapılan yüzükler için de hazine defterine kayıt düşülürdü. Yüzüklerle beraber onlar için kuyumcu ücretleri deftere kaydedilirdi. Bu, şunu gösteriyor; padişah bile olsa hazinenin malını hesapsızca, kaydı kuydu olmaksızın keyfine göre alıp kullanamazdı.
Yüzük taşımaya meraklı padişahlardan III Osman'ın yaptırdığı yüzükler arasında büyük limoni elmas, sarı, zeytuni ve kızıl yakut taşlılar pek ünlüydü.

Resimlerinde serçeparmak üzerindeki yakut ve zümrüt taşlı yüzükleri hemen göze çarpan

I. Abdülhamit de yüzük taşımayı seven bir padişahtı. Divan kutusunda yirmi bir tane ateşi yakut yüzük bulunuyordu.

Padişahlar bazen başka hükümdarlara armağan olarak da yüzük gönderirlerdi. Örneğin III. Selim, 1790 yılında Prusya Kralına mineli bir yüzük göndermişti. Aynı yıl, Sicilya'dan kendisine bir yakut yüzük armağan gelmişti.

II. Mahmut da serçeparmaklarında yakut ve zümrüt tek taşlar taşırdı. Padişah tüberküloz hastalığından (Çamlıca'daki kız kardeşinin köşkünde yatıyordu o sıra) öldüğünde, hazineye kaldırılan kişisel eşyası arasında yüzükleri de bulunuyordu.

Bilindiği gibi II. Mahmut'un babası Sultan I. Abdülhamit'ti. Hayattayken, oğluna tek taşlı yakut bir yüzük vermişti. Uzun zaman bu baba yadigârı yüzüğü taşıyan II. Mahmut, daha sonra onu Adile Sultan'a armağan etti.

Sultan Abdülaziz de babası II. Mahmut gibi yüzük tutkusu olan biriydi; onun da serçeparmakları zümrüt ve yakut taşlarla müzeyyendi. Bu yüzükler içinden özellikle lâ'l'in anlamı ve değeri büyüktü onun için: Çünkü babasından armağandı. Bir gün Sultan Aziz, huzurunda bulunan Ahmet Vesim Paşa'nın da serçeparmağında yakut yüzük görmüş, hemen kendi yüzüğüyle karşılaştırmıştı. Ahmet Vesim Paşa telaşla durumu kurtarmak istedi:"Aman Efendimiz, siz nasıl ki insanların padişahıysanız, yüzüğünüz de yüzüklerin padişahıdır!" Paşa bu sözlerle Padişah'ın gönlüne su serpmiş oluyordu.

Gelgelelim o lâ'l yüzük dolayısıyla başı yananlar da olacaktı. Hikâyesi ilginçtir: Mızıka-i Hümayun'dan Kâmil Bey zaman zaman Padişah Abdülaziz tarafından övülen bir kişiydi. Onun böyle Padişahça övülmesinden rahatsız olan Kaptan- ı Derya Mehmet Ali Paşa içten içe diş biliyor, onu gözden düşürmek için fırsat kolluyordu. Abdülaziz baba yadigârını parmağından eksik etmiyor, ancak ikide orda burada unutuyordu. Bir gün maiyetiyle birlikte İzmit'e gitmişti Padişah; çeşme başında elini yıkarken yüzüğünü çıkarmış, sonra da orda unutuvermişti. Bunu gören Mehmet Ali Paşa yüzüğü unutulduğu yerden alıp gizlice Kâmil Bey'in çantasına attı. Padişah yüzüğün parmağında olmadığını İzmit'ten dönerken yolda fark etti. Aradı taradı bir türlü bulamadı. O zaman Mehmet Ali Paşa, sözde kendisine başkasınca, Kâmil Bey'in yol çantasında görüldüğü söylenmiş gibi Sultan Abdülaziz'e bilgi verdi herkesin önünde. Çanta arandı ve yüzük ortaya çıktı! Bu durum karşısında Kâmil Bey görevden alınıp sürgüne gönderildi.

Yüzüğün serüveni bu kadarla bitmiyor. Abdülaziz öldüğünde yüzük hâlâ parmağındaydı. Onu, ikinci hazinedar cesedin parmağından çıkarıp almıştı. Abdülaziz'in yerine tahta çıkan II. Abdülhamit amcasının yüzüğünü özellikle soruşturdu, arattı. Nihayet, ikinci hazinedar tarafından Emniyet Sandığına yatırıldığı anlaşıldı. İkinci hazinedar yüzüğü Sandıktan alıp hanedana teslim etti. Ne var ki, II. Abdülhamit tahttan indirilince, almasına izin verilen kişisel eşyası arasında o aile yadigârı yüzük bulunmuyordu. Padişahın "hal" edilişi sırasında ortadan yok olmuştu!

İleri sürüldüğüne göre, II. Abdülhamit Yıldız Sarayı'nı terk ederken geride de büyük bir hazine bırakmış; ancak parmağındaki sade bir akik yüzükle yola çıkarılmıştı. Padişahın tek taşlı yüzükleriyse, daha sonra Paris'teki müzayedelerde ortaya çıktığı anlatılır.

Biz, söyleyenlerin yalancısıyız.

Tarihte yüzüğün yalnızca takı olarak değil, başka işlevleri nedeniyle de taşındığını görüyoruz: Mühür yüzükler, sihirli yüzükler, bir önlem olarak taşınan zehir yüzükleri... Ancak yüzün asıl işlevi, ziynet eşyası olmasıdır. Gümüş yüzük, altın yüzük her şeyden önce değerli bir maden olma özelliği taşır. Ayrıca üzerine eklenen elmas, zümrüt, yeşim, pırlanta, inci, yakut, mine, akik vb taşlar yüzüğün değerini bazen bir servet düzeyine yükselten öğeler olur.

METROPOLİTAN'DA TÜRK VE İSLAM ESERLERİ

Sekiz yıl aradan ve yenileme çalışmalarından sonra

Arap, Türkiye, İran, Orta Asya ve Geç dönem Güney Asya galerileri Metropolitan Müzesi'nde

Yazı ve Fotoğraf: Bircan Ünver

Metropolitan Müzesi'nde açılmış olan yeni İslam galerileri, İslam sanat ve kültürünün çeşitliliği coğrafi bölgeye göre merkez bir alanın etrafında gruplanmıştır.

Erken yedinci yüzyılda Arabistan'da İslam'ın yükselişi ve yayılması, Arap topraklarında, Türkiye, İran, Orta Asya ve Güney Asya kültür ve sanatı üzerinde derin ve birleştirici bir etkiye sahip olmuştur. Paylaşılan İslami miras, her bölgede desteklenen kültürle de, sanatsal bireyselliği ifade etmiştir. Temelini ise İslam döneminin mirasından ve her bir bölge ve kültürün bireysel olarak güçlü ve etkin anlatım gücü ve sanatından almıştır.

İslam dünyasında sanatsal ifade formu ise hat sanatıdır. Onun gücü, etkisi ve prestijine kaynaklık ise kutsal kitap Kuran oldu. Kutsal kitaptan cömertçe kopyalanan ayetler, çok güzel ve anlamlı biçimde çeşitli çiçek, bitki motifleri ve geometrik desenler ile birleştirilerek yorumlanmıştır. Her yerde özellikle mimarı yapılarda etkin olarak yer almıştır.

Karmaşık geometrik tasarımlar, çiçek ve bitki motifleriyle kaydırma ve sürekliliği ifade eden ucu açık sonsuz desenler, ayrıca İslami sanatının temel niteliklerini oluşturur.

Figür-insan görüntüleri dini ortamda kullanılmasına cesaret verilmedi, ancak geniş kapsamlı ve yaygın olarak dışarıda görüldü. (Galeri duvarındaki sunuş metninden kısaltılmış bir alıntı.) Ingilizce'den ceviri. B.U.)

Dünyanın en seçkin ve yeryüzü kültürü ve insanlık tarihinin en değerli eserlerini sunan New York'un kalbi Manhattan'daki Metropolitan Sanat Müzesi'nin İslam Sanatları bölümü 2004 yılında renovasyon nedeniyle kapatılmıştı.

Aradan üç yıl sonra, İslam Eserleri'nin bulunduğu bölümün önemli bir kısmını da içine alan "Antik Roma ve Yunan Dönemi" sergisi ise 2007 yılında, o dönem de 11 milyon dolarlık bir renovasyonla, Metropolitan Müzesi içinde, ikinci ve başlı başına bir müze statüsünü o tarihten itibaren kazandı.

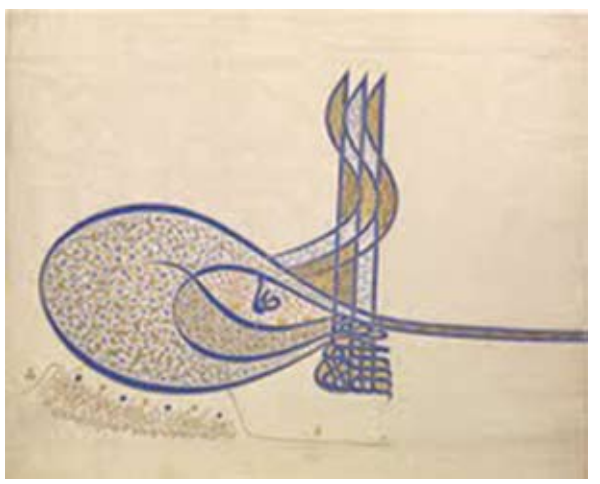

2004'ten Kasım 2011'e kadar geçen süreçte ise, "İslam Eserleri"ne ilişkin sergilenmekte olan çok küçük bir koleksiyon ise (60 eser) çok arka planlara itilmişti. Ancak araştırmacı-sanatçı ve özellikle de İslam eserlerini araştırmak isteyenlerin sorarak görebileceği çok sınırlı bir sergilenme statüsünde idi. Başka bir söyleyişle, müzede İslam eserlerinin alanı onca yıl içinde iyicene daraltılmış ve adeta gözden ırak ve unutulmaya terk edilmiş izlenimindeydi.

Neyse ki, 2009-2010 yıllarında başlayan ve özellikle 2011'de yoğun tempoyla devam eden İslam Eserleri bölümünün genişletilmesi ve tamamen yenilenmesi çerçevesinde, aradan sekiz yıl sonra, Metropolitan bu kez, dünya çapında hak ettiği değeri ve insanlık tarihindeki yerini, "Arap Toprakları, Türkiye, İran, Orta Asya ve Geç Dönem Güney Asya" galeriyle bir kez daha pekiştirdi.

Metropolitan Müzesi'nde, "İslam kültürü ve sanatına" yönelik 15 yeni galeri ve aynı zamanda, yılda iki kez yenilenmek üzere geçici bir galeri olmak üzere serginin baş kuratörlüğünü yapmış olan Sheila Canby, Metropolitan'ın ünlü İslam Eserleri koleksiyonunun, yeryüzündeki en değerli ve en kapsamlı eserlerden oluştuğunu, serginin medya'ya açıldığı günkü söyleşimizde ifade etti. Sergi kapsamının, sergilenen eserlerin materyalinden, tasarım boyutu, İslam kültürünün köşe taşlarını temsilen müze içinde yaratılan ve adeta "yaşanılmış" olan zaman ve mekân ve iç mimari konseptinde, yeniden tasarlanmış olarak, sunuluyor. Galerilerin birbiriyle geçiş ve bağlantısında; birbiriyle ilişkilendiren - süreç-geçiş-bağlantı ve İslam kültürünün farklı topraklarda çok çeşitli zengin eser ve ürünlerinin de birbirini etkileyişini rahat algılanabiliyor. Sergi izlenebilir bir kronoloji, seçki, yerleşim, tasarımda ve farklı perspektivlerden birbiriyle ilişkilendirerek sunuluyor. Canby: "Galerilerimizde farklı bölgeleri sadece bölgesel ve coğrafi sergilerle değil, aynı zamanda dekorasyonda kullanılan materyallerle de ayırdık. Bu materyaller arasında yerlerdeki taşlar, çamlar ve kepenkler, havuz, avlu, tavan dekorasyonu benzeri bulunmakta. Örneğin kepenkler ve pencereler Mısır'da yapıldı, ya da yerlerde Türk taşları kullandık. Böylece, farklı dokunuşlarla farklı mekânlarda bulunma hissini galerileri dolaşan izleyicilere vermek istedik," şeklinde yeni

galerilerin tasarım, kurgu ve yerleşimdeki özgünlüğünü açıkladı. 25 yıl Metropolitan Müzesi'nin yönetmenliğini yapan ve dünya sanat tarihinin yeniden algılanması ve şekillenmesinde önemli bir rolü olan Phillippe de Montebello'nun görevinden ayrılmasını takiben (1977-2008), yerine Tate Müzesi'nden atanan Thomas P. Campbell, serginin "kırmızı kurdela"yla açılış törenindeki konuşmasında; "İslam sanat ve kültürünün asıl değerlerini olağandışı boyutta ve on beş sürekli (artı bir geçici) galeride sergilemek, bizim ansiklopedik ve vazgeçilmez temel amaçlarımızın altını çiziyor. Bu yeni açılan galeriler İslam sanat ve kültürünün gerçek değerlerinin sunulmasında ve iletilmesinde benzersiz ve görkemli olanaklar sunuyor." dedi. Müze Müdürü Campbell şöyle devam etti. "Yeni açılan 15 galeri, Orta Doğu'dan Kuzey Afrika'ya, Avrupa'dan Orta Asya ve Geç Güney Asya dönemine kadar İslam uygarlıklarının

13 yüzyıllık süreci aşan izlerini ve en seçkin ve değerli eserlerini sunuyor. Bu coğrafik oryantasyonda, revize edilmiş olan önemli koleksiyon, yeniden "İslam"ın yekpare tek tip bir kültür ve sanat ifade biçimi olmadığını, bunun yerine çok geniş bir coğrafyada yüzyıllar içinden ve birbiriyle bağlantı halinde gelişerek, değişerek ve birbirini etkileyerek yeniden fark edilmesini ve tanınmasını sağlıyor, " dedi.

Müze Müdürü Thomas Champbell bu girişimle müze içinde ikinci bir müze kazandırmakla kalmayıp, dünya çapında İslam eser ve kültürlerinin de en değerli ve en büyük koleksiyonunu sunuyor. Bunun sonucu olarak, Amerika'da ve dünya'da İslam kültür ve sanatının algılanmasına büyük katkı sağlıyor.

Champbell, Yeni İslam Galerileri'ni izlemek isteyenlerin neleri göreceklerine ilişkin şunları söylüyor: "Müze izleyicisi, yeni açılan galerilerde muhteşem İslam eserlerini, gelenek ve yaşama biçimleri ile fikirler ve sanatsal formlar arasında farklı perspektivlerden bir arada görecektir," Dört küratörün sekiz yıl boyunca üzerinde çalışmış olduğu Yeni İslam galerilerinin baş küratör'u Shila Canby, "Geçtiğimiz sekiz sene içerisinde insanlar kapalı olan İslam galerilerinin açılmasına yönelik bir talep oldu mu? Yeniden açılışına yaklaşımlar nasıldı" sorusunu ise şöyle yanıtladı:

"Bence bu kiminle konuştuğunuza bağlı. Korkarım ki genel izleyici, bizim burada olduğumuzu unutmuş durumdaydı. Bu süreç içinde sadece altmış obje sergilendi.

Ancak bugün 1200'den fazla eser var. Umarım bu, halkı bilgilendirme ve ilgilerini çekme konusunda faydalı olur.""Özellikle İslam ülkelerine karşı 11 Eylül'le başlayan önyargıların keskinleştirilmiş ve kemikleştirilmiş olduğu bir noktada, sizce bu sergiler Ortadoğu ve İslam kültürünün anlaşılması noktasında nasıl bir katkı sağlayagalerilerin ta-

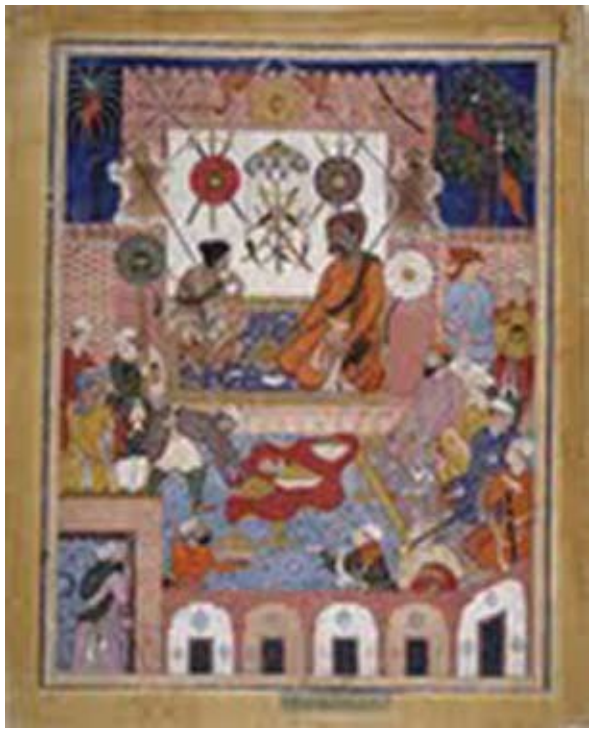

sarım, kurgu ve yerleşimdeki özgünlüğünü açıkladı. cak" sorusunu, Küratör Canby şöyle yanıtladı: "Burada hatırı sayılır miktarda bilgiyi erişime açık hale getirmiş durumdayız. Bu kültür üzerine daha fazla bilgi edinmek isteyen herkes gerek sunduğumuz yazılı kaynaklardan, gerek sesli rehberlerden ya da sergilediğimiz objelerden yararlanarak İslam kültürü ve tarihi üzerine daha çok bilgi edinebilir. Umarım sanat seven herhangi bir kimse, modern dünyamıza farklı bir perspektiften bakarak bu değerde eserleri ortaya çıkarmış olan insanları daha iyi anlayabilir ve takdir edebilir. Böylece de hepsinin de (11 Eylül'e referans olarak) kötü olamayacağını düşünecektir. Aynı zamanda, bu ülkede etnik olarak çeşitlilikten oluşan bir kültür içerisinde yaşıyoruz. Bu gibi sergiler sayesinde insanlar nerelerden geldiklerini daha iyi göreceklerdir. Sergiyi izleyerek, kendi kültürlerini burada da hissederek yaşayacaklardır. Burada doğmuş veya unutmuş olanlar ise, bu galeriler sayesinde kendi kültürleri ve geçmişleriyle yeni bir bağlantı kuracaklardır. Böylece, kendi kültürü ile yakından alakalı diğer kültürler ile tanışmaları için de bu sergi önemli bir araç olacaktır."

Koç Ailesi de, "The Koç Family" adıyla "Osmanlı Dönemine" ait iki galeriye sponsor oldu.

Osmanlı döneminden seçkin İznik çinileri, tekstil

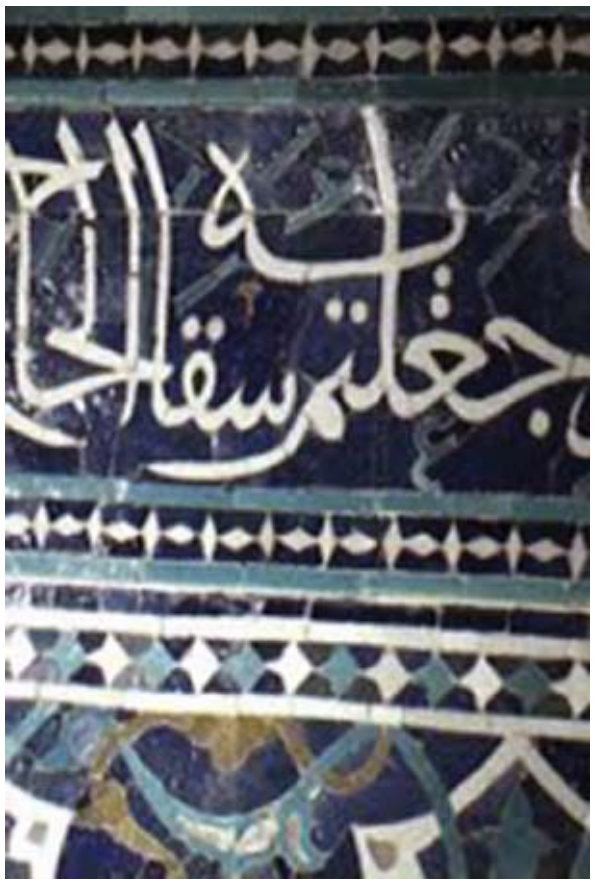

örnekleri, kaligrafi ve kâğıt üzerine desenler, kılıç, zırh benzeri örneklerden oluşan Koç Ailesine ait eserler, görkemli İran saray halılarının bulunduğu mekânda, daimi olarak sergilenmekte.
Ekim'in son haftasından itibaren kapsamlı eğitim programları, seminerler ve konserler müzenin aktivite ve programlarından. Fazıl Say'ın 20 Nisan 2012'de bir konseri de programda yer alıyor. Konser dizisini daha sonra, Jordi Savall 12 Haziran ve Cirene Grubunun 16 Haziran'daki konseri izleyecek.
Müze yeni açılan on altı yerleşik ve bir geçici sergiyle birlikte kitaplar yayınlayarak açılışı kutlamış oldu.
Yayınlanan kitaplar: İlki sergi ile aynı adı taşıyor.
Centeral Asia, and Late South Asya"; The Shahnama of Shah Tahmasp, Sultans of the
South, Türkmen Jewelry, Wonder of the Age.)
Müze Müdürü Champbel'in bu yazı içindeki görüşlerine katılmamak mümkün değil. Zira toplam on altı galeri açıldığından itibaren sergiye üç defa gittim. Hâlâ sergiye ilişkin dokümanlara göre görememiş olduğum eserler var. Serginin bütününü görebilmek, kendimi özellikle Osmanlı Galerileri'nde, Türkiye'deymiş gibi hissettiğim için fırsat buldukça tekrar tekrar gitmek isteyeceğimi biliyorum.
Kürator Canby'nin de Amerika'da ve dünyada var olan "İslam fobisi" karşısında, çok önyargılı ve ırkçı olmayanları, bu galerilerdeki eserlerin pozitif düşünmeye yönelteceğine dair öngörüsüne katılmamak mümkün değil. Şahsen yerleşik on beş ve bir geçici galerinin, bu konuda çok olumlu katkılar yapacağından hiç kuşkum yok. Çünkü, Yeni İslam Galerileri ırkçı olmayanlara, İslam kültüründen gelen insanların kötü olmayacaklarını düşündürecek içerik ve kapasitede.
Ve son söz olarak, New York'a yolunuz düşerse, mutlaka Metropolitan'daki bu galerileri görmek için bir gün veya en az yarım gününüzü programınıza almanızı naçizane öneririm.

Koç Ailesi de, "The Koç Family" adıyla "Osmanlı Dönemine" ait iki galeriye sponsor oldu.
Osmanlı döneminden seçkin İznik çinileri, tekstil örnekleri, kaligrafi ve kâğıt üzerine desenler, kılıç, zırh benzeri örneklerden oluşan Koç Ailesine ait eserler, görkemli İran saray halılarının bulunduğu mekânda, daimi olarak sergilenmekte.

Shelila R. Canby

Thomas P. Campbell, serginin "kırmızı kurdela"yla açılış törenindeki konuşmasında; "İslam sanat ve kültürünün asıl değerlerini olağandışı boyutta ve on beş sürekli (artı bir geçici) galeride sergilemek, bizim ansiklopedik ve vazgeçilmez temel amaçlarımızın altını çiziyor.

OOOO... LUGANO

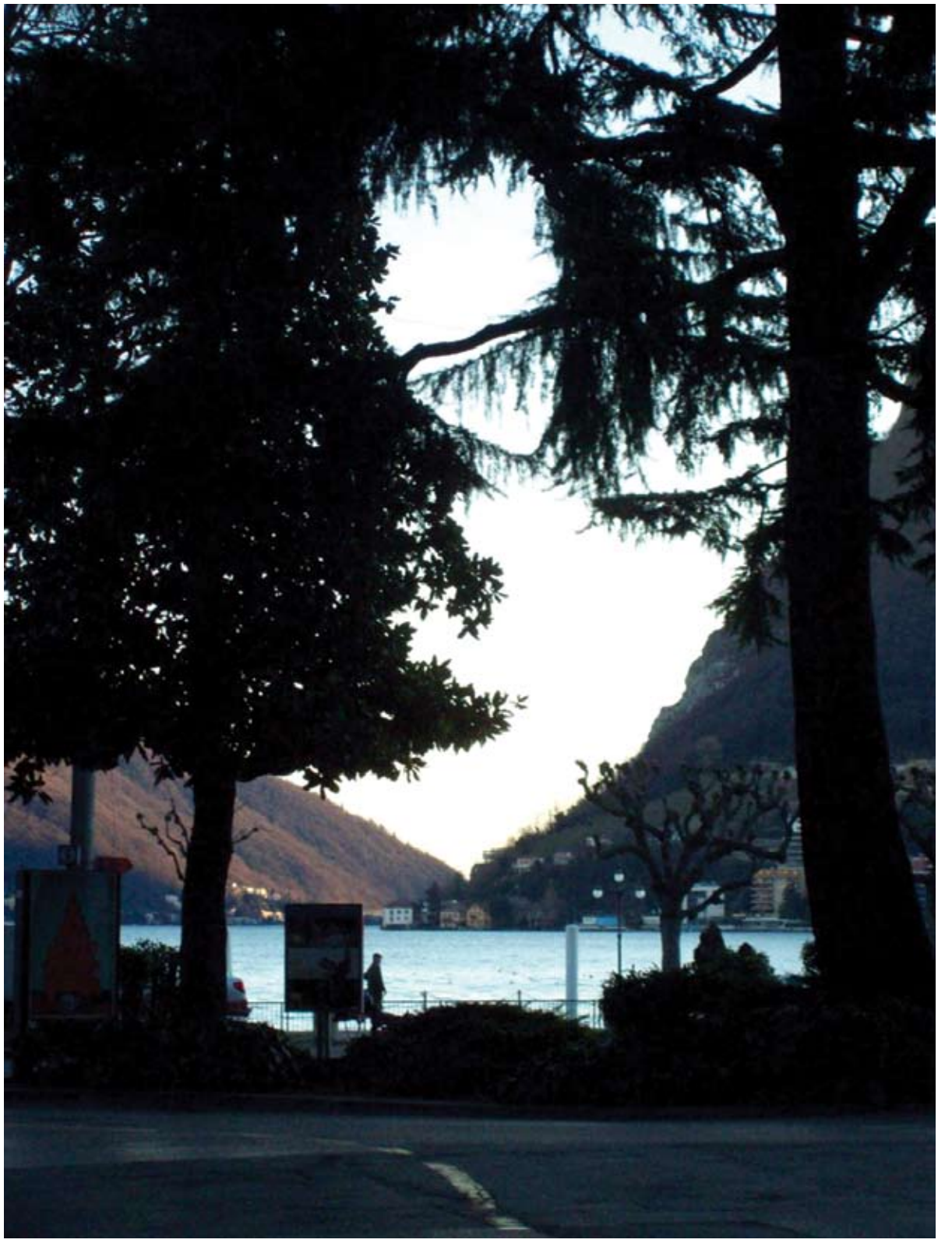

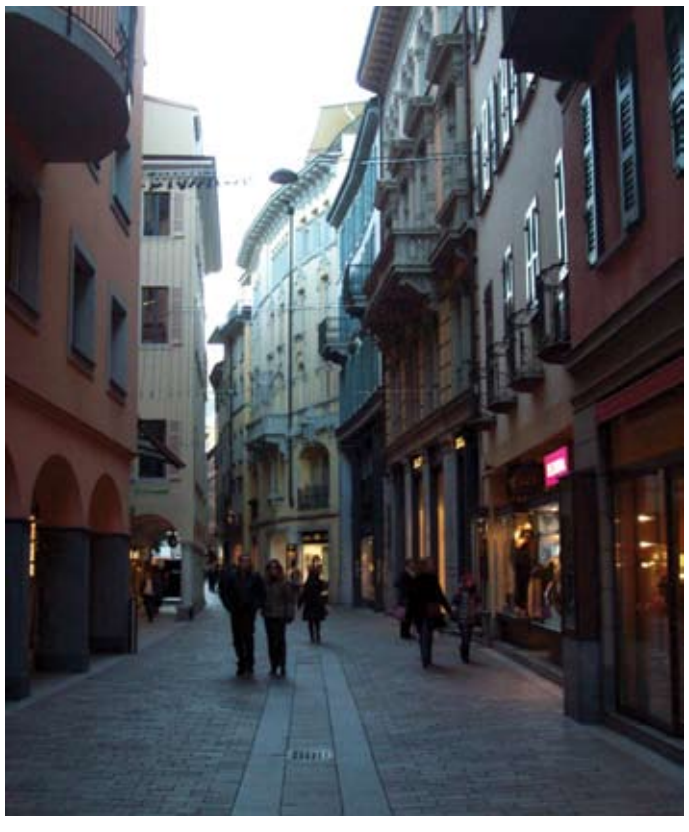

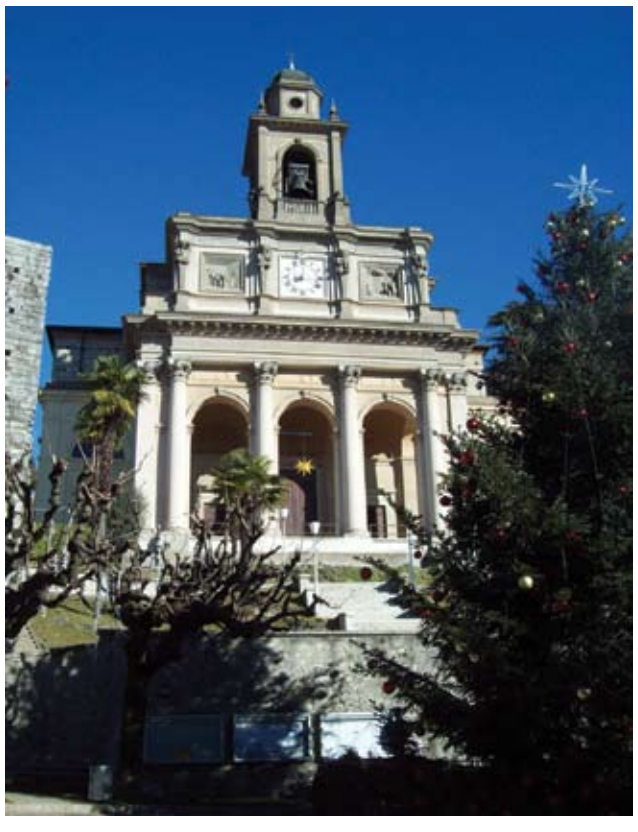

Küçücük fıçıcık içi dolu huzurcuk. Mendrisio ve Ceresio… İsviçre'nin güney batısında, İtalya sınırında üçgenimsi bir coğrafyacık. Muggio vadisi, göz alabildiğine yeşil. Alplerin uzantısı tepelerde masalsı dağ köyleri… Bu köyler içinde en şık ve sevimli olanı ise 50 metrekarelik yüzölçümüyle Lugano. Gölün adıyla özdeş bir küçük kent. Dağ köyleriyle Lugano arasında üç, bilemediniz beş kilometre var ama zaman tünelinden geçmiş gibi köyden şehre fırlıyorsunuz. Turist olarak gittiyseniz ve bir haftanız varsa emin olun bir klakson sesi dahi duymayacaksınız.

Kenti İnekler basmış. Arkada bildik bir marka.

Markalar kenti de denebilir. Kimi cadde ve sokaklar Akaretler'i andırıyor ama onlarınki doğal çevre, bizimki sonradan görme. Fark açık. Kimse evini barkını zenginlere bırakıp kenara köşeye çekilmemiş, yaşamlarındaki doğal kültürü zenginliğe çevirmiş.

Metrekareye bir heykel düşüyor.

Tanıtım broşürlerinde tarihi binalardan ve geçmişten söz etse de, ortalıkta bunu doğrulayan bir görünüm yok. Her şey son derece modern. Geçmişinden derin izler taşıma iddiasında olmayan küçük bir yer Lugano. Onun iddiası, bir hafta kalınca sinirleriniz alınmış olmasında belki. Zürih- İsviçre Bankası dışında göze çarpan eski bir bina yok. Elli metrekare alanda onlarca heykel… Metrekare başına bir tane düşüyor olmalı.

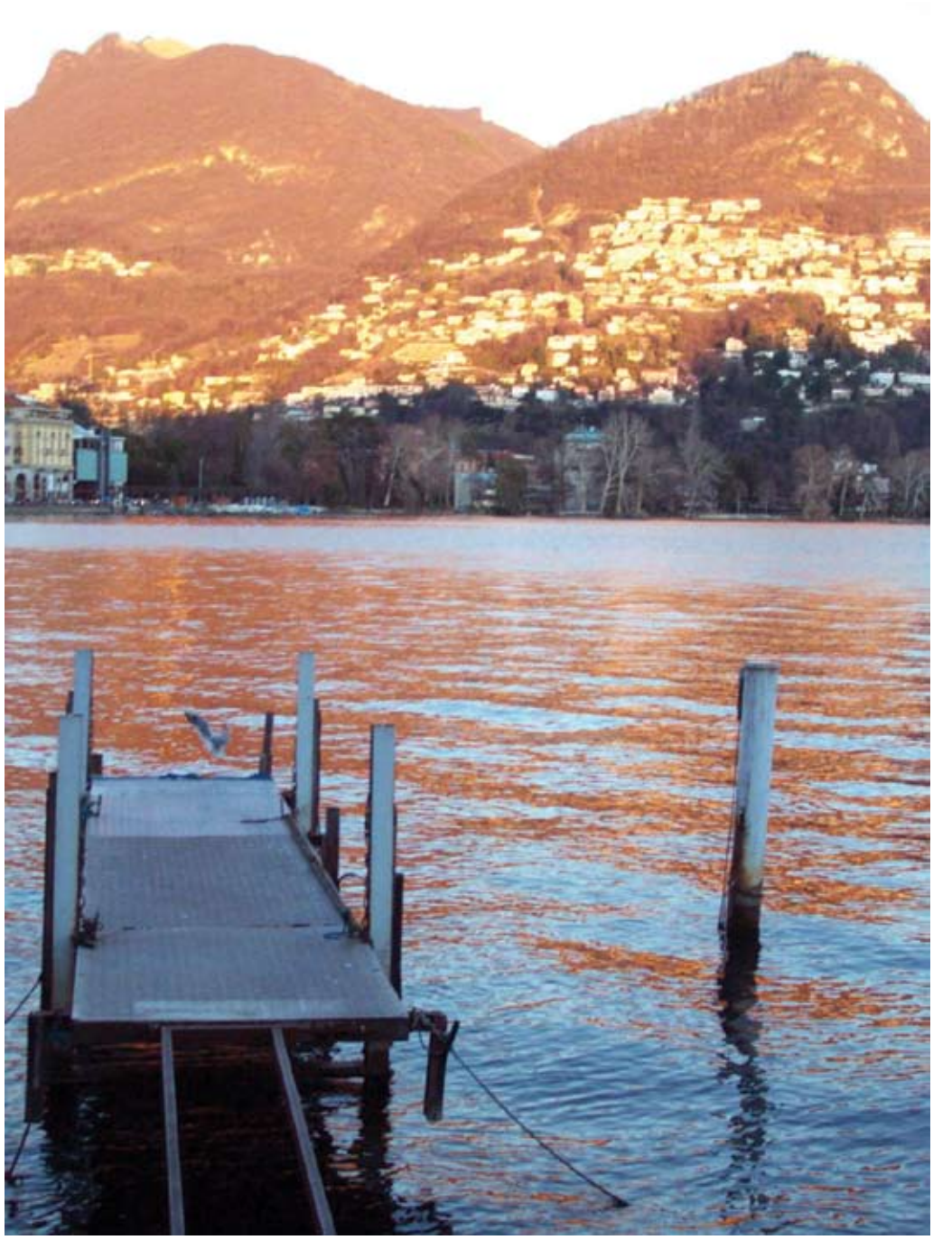

Turist olarak gittiyseniz ve bir haftanız varsa
emin olun bir klakson sesi dahi duymayacaksınız.
Yakınlardaki kanton Ticino da öyle sessiz…

Ürettikleri saatler kadar dakik yaşıyorlar. Ortalık bu kadar sakin olunca, hayatı durgunluktan kurtarmak için yıl boyu çeşitli etkinlikler düzenleniyor. Müzik, müzik… Klasik, pop, caz festivalleri. Ceresio bölgesi olarak da tanınlanan Lugano sakinlerinin yüzde doksanı İtalyan. Hareketli, heyecanlı İtalyanca bile sessizliği bozamıyor. Halkın çoğu İtalyan olunca mutfaklarda şölen olmaz mı? Üstüne nefis İsviçre çikolatası.

Kentin arşivlerde özenle saklanan geçmişi. Pek çok geçmiş gibi soluk ve gururlu.

ANTİK ÇAĞ ŞÖLEN SOFRALARI

Yazı: Semih Özkan

Antik Yunan dünyasında, İÖ 5.yy. sonlarına gelindiğinde bir yandan doğu ile yoğunilişki, diğer yandan gelişen ekonomi ve ticaret, yaşam koşullarına ve bu çerçevede beslenme alışkanlıklarına önemli yenilikler getirmiştir. Ticaretteki hareketlilik, besin maddelerine her şeyden önce çeşitlilik kazandırdı. Önceki yılların baharlı sebzeleri yerine uzak diyarlardan getirilen baharatlara önem verilmeye başlandı. Her cins yemek malzemesi daha önce görülmemiş biçimde çeşitlilik kazanırken, zengin balık türlerinden değişikyöntemlerle pişirilen yemekler aşçıların önemli malzemesi oldu.

Varlıklı çevrelerde, soslarla hazırlanmış balık yemekleri kadar, farklı tür etleri bir araya getiren yemekler de sevilmiştir. Et yemeklerinde baharat katkısı boldur. Baharlar arasında kimyon hardal, kişniş, fesleğen, dereotu,

nane, kekik ve "silphion"un adı geçer. Silphion,
Kyrene'de (Libya) yetişen ve daha Roma imparatorluk döneminde soyu tükenmiş olan bir bitkidir. Sap ve köklerinden elde edilen özsu, özellikle et ve balıkları çeşnilendirmek amacıyla kullanılmış, ayrıca yaprakları sebze gibi pişirilmiştir. Aşçılar karabiber ile birlikte değir Hint baharlarına da ilgi gösterdi. Garum denen balık sosu yemeklerden eksik edilmezdi.

Eski Yunan toplumunda şarap en önemli içecek durumundadır. Bu yüzden bağcılık ve şarap üretimine büyük önem verilmiştir. Bu dönemde kırmızı, siyah ve saz rengi diye tanımlanmış olan beyaz şarap söz konusudur. Yunanlılar şarabı daima ve en az yarı yarıya suyla karıştırarak içerlerdi.

Antik Çağ yazınına göre üç öğün söz konusudur. En önemli öğün "deipnon" denen öğle yemeğidir. Kahramanlar üç öğünde de bir masa çevresinde sandalye ve sekilere oturarak ve de elleriyle yemek yerler. Daha sonraki dönemlerde öğlen yemeği önemini yitirir. Deipnon denilen önemli öğün artık akşam yemeğidir. Sulu yemekler, salyangoz vb. yiyecekler dışında yemek elle yenir.

İÖ 7.yy. içlerinde Yunanlılar oturmak yerine "kline" denilen döşeklere uzanarak yemek yemeye başladılar. Uzanarak yeme geleneğinin Perslerden kaynaklandığı ve Anadolu üzerinden Yunanlılara geçtiği düşünülmektedir. Yunan toplumunda uzanarak yemenin, erkeklere özgü bir ayrıcalık olduğunu vurgulamak gerekir. Yunan kadını oturarak karnını doyurmuştur. Üstelik bu işi evin erkeğinden biraz daha erken bir saatte yapmıştır. Böylece erkek yemek yerken kadın sadece onunla ilgilenmiş ona hizmet etmiştir.

Yunan yeme-içme geleneklerinin doruk noktasına yerleşen ve bu yüzden sofra adetlerini en iyi şekilde yansıtan şölen, "birlikte yenen yemek" anlamında "syndeipnon" veya birlikte içme anlamında "symposion" sözcükleriyle ifade edilmiştir.

Eski Yunan toplumunda özel şölenler için davetler sözlü olarak yapılır. Şölene katılanların sayısı yedi ila otuz altı arasında değişir. Yunan geleneklerine göre, şölen bir erkekler toplantısıdır. Ne davet sahibinin, ne de davetlilerin eşlerine veya ailelerinden bir kadına yer vardır. Sadece erkeklere hoşça vakit geçirecek müzisyen, dansöz vb. kadınlar bulunabilirdi.

Yunan evinde İÖ 5. yy.dan itibaren şölenler için özel bir mekân ayrılmıştır. Adı erkeklerin mekânı anlamına gelen "andron"da evin erkeği konuklarını ağırlar. Andron evin en gösterişli mekânıdır. Zamanla evlerde her birine iki kişinin uzanabileceği üç kline bulundurulmaya başlanmış ve buna bağlı olarak şölen odasına "triklinion" adı verilmişti.

Şölene çağrılı konuklar klinelere yerleşmeden önce evin köleleri onların ellerini ve ayaklarını yıkamala-

rına yardımcı olur, sonra da yemek boyunca hizmet eder. Büyük şölenlerde çok çeşitli yiyecekler sunulduğundan, genellikle konuklara bir yemek listesi (grammatideion) verilmiştir. Her zaman yazılı bir liste gerektirmese de, şölenlerde mönü zengindir.

Ana yemekler bitince köleler masaları silip konuklara temizlenmeleri için ılık su, havlu ve parfüm, başlarına takmaları için çelenkler getirir. Çünkü ikinci sofra ile birlikte, şarap şöleni yani gerçek anlamda "symposion" başlayacaktır. Symposion'ların belirli kurallar dahilinde sürdüğü ve şölen başlangıcında seçilen "symposiarkhos"un bu kurallara uyulmasını sağladığı bilinmektedir. Symposiarkhos şarap ve suyun karılma oranını, karılan şarabın hangi tanrıya adanacağını ve nasıl içileceğini belirler. Çoğunlukla konuklar soldan sağa doğru sırayla içerler. Şarap kabı symposionun başlangıcında küçük bir kasedir, fakat saatler ilerledikçe boyutu büyüyebilir. İçki şölenlerinde sohbet, symposion konulu yazınsal yapıtlardan anlaşıldığına göre çok önemli bir unsurdur. Ayrıca pandomim, tiyatro, akrobasi gösterileri daha yaygın olarak müzik, dans ve oyunlarla vakit geçirilir. Symposionlarda sık oynanan oyunlardan biri "kottobos"tur.Kottobosta bir hedef belirlenir. Bu, konuklardan birinin şarap tası veya ayak üzerine oturtulmuş bir disk veya kap olabilir. Amaç, konukların bir bilek hareketiyle kendi taslarında kalmış son şarap damlalarını hedefe isabet ettirmesidir. Bazen de şarap dolu büyük bir çanağa yerleştirilmiş küçük tabakçıklar (oksybapha) batırılmaya çalışılır. Şölen geç saatlerde sona ererken ev sahibi konuklarına symposion çelengi, koku şişeciği gibi armağanlar sunar.

İÖ 7.yy. içlerinde Yunanlılar oturmak yerine "kline" denilen döşeklere uzanarak yemek yemeye başladılar. Uzanarak yeme geleneğinin Perslerden kaynaklandığı ve Anadolu üzerinden Yunanlılara geçtiği düşünülmektedir. Yunan toplumunda uzanarak yemenin, erkeklere özgü bir ayrıcalık olduğunu vurgulamak gerekir. Yunan kadını oturarak karnını doyurmuştur. Üstelik bu işi evin erkeğinden biraz daha erken bir saatte yapmıştır. Böylece erkek yemek yerken kadın sadece onunla ilgilenmiş ona hizmet etmiştir.

Roma dönemine gelindiğinde ise, Roma'nın zamanla istilalarla genişlemesi ve zenginleşmesi sonucu zenginler sınıfı oluşmuş ve kölelik ekonomisi gelişmiştir. Roma imparatorluk döneminde besin maddeleri müthiş bir çeşitlilik gösterir. Çeşitliliği destekleyen etmenler, bilimsel yöntemlere dayalı üretim ve geniş çaplı ticarettir. İthalat ve ihracat, hemen her türlü besin maddesini kapsamaktadır. Balık, av etleri ve balık sosları bu dönemde de önemli yer tutmaktadır. Ve zengin Romalıların şölenlerinde yemek dekorasyonu da çok önemli bir yer tutmuştur.

Erken dönemlerden başlayarak, Romalıların başlıca içeceği şarap olmuştur. İtalya topraklarında şarap imalatının gelişen bir endüstri durumunu alması, İÖ 8. yy.da Yunan kolonistlerin güney kıyılara yerleşmesini izler. İmparatorluk döneminde şarap üretim ve tüketimi giderek artar. Yazılı kaynaklarda, yerli ve ithal pek çok şarap türüne değinilmektedir. Romalılar şarap üretiminde Yunanlılardan öğrendikleri yöntemleri uygulamıştır. Bağcılığı ve şarap yapımını Yunanlılardan öğrenen Romalılar, içme alışkanlıklarında da etkilenmiş, koyu şaraplarını daima ve en az yarı yarıya sulandırmışlardır. İmparatorluk döneminde sıcak suyla yapılmış "thermopolia" revaçtadır. Bunlarla birlikte bal, çeşitli baharatlar katılarak çeşnilendirilmiş şaraplar ve başka meyvelerden yapılan likör cinsi içecekler yaygındı. Bira ise sadece kuzeyde yaygındır.

Romalıların yaşantısında üç öğün söz konusudur. Ana öğün daima "cena" adını almıştır. Cena erken dönemlerde öğle saatlerine rastlar. Zamanla iş hayatının bilhassa kentlerde yarattığı zorunluluklardan dolayı, öğle yemeği nerdeyse ikinci bir kahvaltıya dönüşmüş ve ana öğün akşamüstü saatlerine ertelenmiştir. Başlangıçta Romalılar bir masa başında oturarak yemek yemiş, Cumhuriyet döneminin bir noktasında Yunan etkisinin yaşamın birçok alanında kendini göstermesi ile uzanarak yemeye başlanmıştır. Uzanarak yemek

yalnız fiziksel rahatlık sağlamamış, aynı zamanda kibarlık ve sosyal üstünlük göstergesi sayılmıştır. Kadınlar bir süre eski alışkanlığı sürdürmüştür. Fakat imparatorluk döneminde onlar da döşekler üzerinde yerlerini alır. Lectus adlı Roma döşeği tek ya da iki kişilik Yunan klinesinden farklı olarak, üç kişiye sol dirseklerine dayanıp, ayaklarını arkaya doğru uzatarak diagonal biçimde uzanma imkânı verir. Triclinium da denilen büyük döşekler, ortadaki masayı at nalı şeklinde çevreler. Zaman içinde üç döşek kaynaştırılmış, sonunda hilal formlu tek bir döşek moda olmuştur. "stibadium" veya "accubitum" adı verilen bu döşeklere yedi sekiz kişi uzanır, fakat gerektiğinde dokuz kişi bile sığabilirdi.

Bir şölende ortalama yedi tür ana yemek (caput cenae) sunulur. Bunlar et ve balık yemekleri ile dolmalar ve çevirmelerden oluşur. Bir yandan da suyla karıştırılmış şarap içilir.Yemek sona erdiğinde, köleler ortalığı temizleyip, tatlı, meyve ve yemişleri (mensa secunda) getirir.

Önceleri evin merkezini oluşturan ve kapalı/yarıkapalı bir avlu görünümü taşıyan "atrium"da yemeklerini pişirip yiyen Romalılar, ayrı bir yemek odasına lectuslar ile üçlü bir düzen kurunca, bu mekâna da "triclinium" adını verdiler. Büyük konutlar ve villalarda ise birkaç yemek odası bulunabilir ve bunlar mevsimlere göre yönlendirilebilirdi. Ayrıca Romalı yazarlar varlıklı kişilerin evlerindeki özel şölen salonlarından söz etmiştir. "oecus" denen bu Hellenistik esinli mekânlarda otuz ya da daha fazla konuk ağırlanabilmiştir.

Romalılar düzenleyecekleri şölen için (convivium) genellikle yazılı davetiye göndermiştir. İdeal katılımcı sayısı ev sahibi ile birlikte üç ile dokuz arasında değişir. Eğer kalabalık bir topluluk ağırlanacak ise, şölen salonuna her biri dokuzar kişilik birkaç döşek grubu yerleştirilir. Romalılar için döşeklerde her yerin ayrı bir hiyerarşik değer ve anlamı vardır. Onur tricliniumu ortadaki döşek, bunun en saygın köşesi ise sağ başıdır. İkinci sırayı sol döşek alır. Ev sahibi ve yakınları ise sağdaki ile yetinmek zorundadır. Hilal biçimli stibadiumda ise döşeğin iki ucu onur konuklarına ayrılmıştır. Roma toplumunda, Yunan toplumundan farklı olarak kadınlar da eşleriyle birlikte şölene katılabilmiştir.

Konuklar tricliniuma girince, sandallarını çıkarıp ayaklarını yıkar veya kölelere yıkatırlar. Artık lectuslara uzanabileceklerdir. Bütün yemeklerin öncesinde yapıldığı gibi, şölen başlangıcında tanrılara sunuda ve yakarıda bulunulur. Ancak bundan sonra, servis ile görevli köleler bir şef gözetiminde yemekleri getirebilir. Convivium, Yunan şölenlerinde gördüğümüz gibi üç bölümdür. Yemeğe mulsum (bal şarabı) eşliğinde "gustatio" (ordövr) ile başlanır. Gümüş tepsi ve tabaklarda çiğ ve pişmiş sebzelerden hazırlanmış salatalar ve soğuk yemekler, mantar, zeytin, salamura balık, istridye ve midye benzeri deniz ürünleri, salyangoz, yumurta, sucuk ve sosis çeşitleri ile bazı et yemekleri vardır. Ana yemeğe geçilmeden önce tepsiler alınır. Birkaç köle konukların ellerine kokulu su döker. Romalılar tüm antik dönem insanları gibi elleriyle yediklerinden, yemek sırasında sık sık ellerini yıkamak zorundadır.

Bir şölende ortalama yedi tür ana yemek (caput cenae) sunulur. Bunlar et ve balık yemekleri ile dolmalar ve çevirmelerden oluşur. Bir yandan da suyla karıştırılmış şarap içilir.Yemek sona erdiğinde, köleler ortalığı temizleyip, tatlı, meyve ve yemişleri (mensa secunda) getirir. Artık "comissato" denen şarap töreni başlayacaktır. Etrafta odanın havasını değiştirecek parfümler serpilir, konukların başları ve ayak bilekleri çelenklerle süslenir. Konuklar aralarında bir başkan seçerler. Başkan comissato boyunca şarabın içimini düzenler. Genellikle sırayla içilir. Halka defalarca döner. İçen kişiler iyi dileklerini belirtirler. Ev sahibi konuklarının iyi vakit geçirmesi için müzisyenler oyuncular, dansçılar vs çağırır, bol bol edebi sohbetler yapılır.

Kaynaklar:
1-İnci Delemen, Antik Dönemde Beslenme, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları,
İstanbul, 2001
2-Andrew Dalby, Sally Grainger, Antik Çağ Yemekleri ve Yemek Kültürü, Homer
Kitabevi, İstanbul, 2001
3-Phyllis Pray Bober, Sanat Kültür ve Mutfak, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003

DIŞIMDAKİ ÇALIMIM İÇİMDEKİ TILSIMIM

Yazı:Ayşe Kilimci

Kadın güzel kokuya tutkun olduğu gibi, giyim kuşama, ayakkabı çantaya merakı gibi, iç güzelliğine de düşkün, tarih boyunca .

Görünmeyenin, en derundaki güzelliğin sırrını keşfetmiş kadın, hatta aşkın keşfinden bile önce...

Günümüzde elimizin kolayca erdiği biçim biçim, her keseye seslenen türde iç çamaşırı kolayca, ucuza bulunsa da, önceden böyle değildi. Eskiden entari altı giyim nasıldı acaba? Ülkelere, çağlara gore farklılık gösteren derundaki güzellik, süs püs, yahut kullanışlı, ucuz, sağlıklı, şimdikilerle kıyaslanmayacak tarzda ve terziye diktirilen çamaşırlar nasıldı?

Dış giyimi görürüz, ya iç güzelliğini? İçtekini görüp beğenecek olan önemli, yalnız prova sırasında onun iç giyimini gören terzisini düşünmüyor ki kadın…

Çok yıllar once, yengeme Girit'ten sandık dolusu iç giyim ve entari gelmişti, miras. Bana giydirip bakmışlardı. Kalın keten yahut kaput bezi benzeri çift kat kumaştan kapitone dikilmiş, önü boydan boya kopçalı, ama, kopçalar kumaşta pas lekesi bırakmasın diye de hepsi iplikle örülmüş, içlik, kolsuz ve yakasızdı, bele kadar inmiyordu, sanırım 'memelik' diye niteledikleri bu parça, göğsü kavrasın, gizlesin, aynı zamanda yukarı kaldırsın diye düşünülmüştü.

Gelin uçkuru

Bilenler, milat öncesi Girit ve bazı Yunan adalarında ilk iç çamaşırlarının görüldüğünü söylüyor. Bu içlik anlayışı göğsü koruyup ısıtmak, baskılamak yanında, alttan kavrayıp yükselten bir anlayıştı, yani arzu nesnesi…

Roma kadınlarının da üstlerine sımsıkı oturan, süslü püslü kemerler taktığını söylerler.

İlk iç çamaşırının incir yaprağı olduğunda hemfikiriz. Üstelik ilk unysex çamaşır (!) Onun ardından örtünmeler, bağlanmalar, deri parçalarına sarınmalar bi yana bırakılırsa (ki bence tarih öncesi ve mağara dönemi kadınlarının ne giydiği, neye sarındığı ayrı bi merak) milattan iki bin yıl öncesine kadar uzanır iç çamaşırının tarihi.

Bu dönemin iç çamaşırları mesleki olarak çıplak göğüsleri yukarı kaldırıp, arkadaki yarım kürelere dikkat çekmek, kısaca bedeni alımlı gösterme amaçlı.

Yunan kadınları cüppelerinin altına Zona giyermiş, kumaştan deriden ve dişiliğe vurgu yapmaktan öte anlam taşımayan bu korseler, Roma kadınlarında bedene sımsıkı oturan taşlı, jartiyerin atası kemerleri görürüz, henüz icad olmamış ipekli çorapların koncunu tutma amaçlı değil, bu kemerler de arzu uyandırıcı. Yunan erkekleri de Romalı erkekler de kadının teni, yüzü, bedenini olduğu kadar, işlemeli kumaşları, bedenin sergilenmesi gereken kısımları süsleyip püsleyerek öne çıkartan her şeyi yeğliyor, beğeniyor, bugünküler de ataların izinden gidiyor, malum… Altta saklı menbaı değil de onu perdeleyen, ulaşılmaz

İpekli Paçalık

kılan, çıplaklığa bir giz katan manialar bir yandan fetiş kültürünün ayak sesleri, öte yandan erotizmin... Ama ne hikmetse bizim büyük ananelerin ve öteki ülke halklarının çalışan, çocuk doğurup büyüten ve beşik dibinde, çapa elinde bağ bahçede, at üstünde harman yerinde didinen hatta avratlıktan 'harman kalan' kadınların bu işlerden, taşlardan korselerden yüksek ökçelerden haberi yok, nasıl olsun?

Göğüs altından kasıklara dek olan bölgeyi sımsıkı saran işlemeli korse, mitolojiye bakarsak Venüs'ün icadı, sanki ihtiyacı var gibi, kendine şehvetli bir vücut bahşedilmiş tanrıça Juno'ya öğütlenmiş. Bu korse erkeklerin kaçamayacağı, aşk ateşini harlatacak bir hüner. Kadın fetbaz, akıllı, tutkunun peşinde öğrendiği ilk şey doğal farkını, güzelliğini vurgulaması gerektiği… Erkeğe bunu sürekli hatırlatmak için çamaşırını tarih boyu kendi dokuduğu kumaştan kendi biçtiği şekilden dikmekle yetinmeyip, karşı tarafın coşmasını garantilemede iç çamaşırıyla yetinmeyip, bunu kokular tılsımlar, kimi gereçler (!) ve yiyecekler, içeceklerle de sağlama almış. Bunu bizim kültürümüzün ipekli yahut ipek ketenden yapılmış, dantel, paris puanı, delik işiyle, ipek kordonlarla bezenmiş nice alt parçasında da görüyoruz, inanılır gibi değil, Ayvalık antikacılarında gördüm, dokundum, fotografisini aldım da kendini alamadım. Belki bizim sandıklardan çıkmaydı belki Eleni'lerin, olsun, öyle güzeldi ki, o sandıktan bu sandığa mutlak geçmiştir. Elbet bunlar göz okşayan iç çamaşırları yoksa gündeliğin, o dönem yıkama, kaynatma usulleri gözönüne alındığında, hele de ateş ütüleri, işi olamazdı, belki zifaf için, bayram günleri ya da loğusalık için… Aradaki gün dışında öteki günlerde kim olsa kullanmaya kıyamaz bu sanat eserlerini ki zaten Eleni de Zeynep de bi kere dışında kullanmaya kıyamamış olsa gerek, bozulmadan bugüne gelebildiğine göre…

Jüpon, jartiyer ve farklı amaca göre yapılmış korseler tarih sahnesine çıkana dek, söğüt dallarından kafeslerle etek kabartmaya, yastık desteğine erkenden başvurmuş olsa gerek, kadın. Ortaçağın iç çamaşırının doruğa çıktığı yıllar olduğunda ısrarcıdır moda tarihçileri, bu dönem fetişizm ve erotizm için düşünülmektedir iç çamaşırı ve jartiyerin atası. Seksüel eşitlik taraftarı Maria de Medici 'pantaloon' denen paçalı don ya hut kalça sarıp sarmalayan modanın öncüsüdür, yahut ona yakıştırılır, bu bacakları erkekler gibi gösterme hevesi yahut erkekliğe özenme… Kime dayandırılırsa dayandırılsın, çalışma hayatında, at binmede bu şey soğuktan esirgeyen, hareket serbestisi sağlayan bir giyim parçası ve günümüzde de hükümranlığını-iyi ki-sürdürüyor. Bu işlevsel parçanın mantığıyla üretilmiş olmasın, külotlu çorap? Ama ondan önce ipekli, konçta biten çoraplar var, onların lastikle tutturulması, yahut jartiyerle sağlama alınması var, kaçan hem de sıkça kaçan bu ipek çorapların çektirilmesi (!) var, şaka gibi gelse de günümüz kadınlarına bu çoraplar pahalı olduğu her zaman bulunamadığı için o tasarruf ve yokluk günleri kadınları kaçan çorabı sabunla yıkar, havlu arasında özenle kurutur, götürür bu çorap çeken dükkanlarda çektirir, bunun için küçük bir ücret öderdi. Elbet sıkça corap çektirmemek için tırnaklar törpülenir, topuklar el suyuyla yumuşatılırdı. İç çamaşırını tamamlayan kimi ilaç, koku, kullanım kolaylığı sağlayan ürünleri de bu kültüre katmak gerek. Kadının sağlıklı oluşu, heveste, iç çamaşırında, yatak odası ve intim ürünlerinde, bunları bir bütün olarak değerlendirmeliyiz, sağlıklı çıplaklık ve cinsellik de demek… Bu yüzden, yıkama kurutma ütüleme kolaylığı geldikten sonra bu konuda sıkıntı yaratmayan el kadar çamaşırların envaı türedi, üretildi, vah o eski dönem kadınlarına, o kocaman çamaşırları yıkayıp kaynatma, kurutup ütüleme, gözden saklama çabalarına onların… Paçalı, dantelli, kordonlu donların sandıklara kaldırıldığı dönemdir bu.

17. yüzyılda üste pek oturmayan, bolumsu, hem hareket serbestisi tanıyan hem bedeni havalandıran, işlevine göre farklı adlandırılan iç çamaşırları sade, oyunbaz ve sır'dı. Adlı adınca, hedef açıkça… Rota sakıncalı da olsa…Ülkemiz Boşnak kadınlarının bürümcük, mermerşahi yahut ince ketenden dikindiği, alt kısmı yanı yırtmaçlı paçalı, üst kısmı sade, zarif ama mutlak dekolte iç çamaşırlarına, iç eteklerine verdiği adla müsemma 'Tikolta' yani dekolte korsenin adı edepsiz, civelek anlamında la gourgandine. Bizim masum sandıklarımız ne gelin kız, ne kadın, ne dul kadınların gönlündeki saklı gizliyi, fettan isimleri açık etmemiş, sır sıtır edip bugünlere ulaştırmamış, ne yazık… Kahrolsun edeb...

Kaçan çoraplar çektirilirdi.

Belki farklı kültür kişisi olan kadınlar, mesleği terzilik, nakışçılık, kışkırtıcılık olanlar bu tür yaratıcı adları akıl etmiş, dikip kullanmıştır, ah biz de görebileydik, kaydını düşeydik ne vardı? Çağlar boyunca kadın, dünyanın her köşesinde takıp takıştırmış, sürüp sürüştürmüş, süslenmiş püslenmiş, hevesini ya suya yazmış ya yüzünü yazmış… Yüz yazmak süslenmek, makyaj biliyor olmalısınız, bilmeyen de şimdi öğrenmiş oldu.

18. asır kadın eteklerinin altına küfe yerleştirilen yüzyıl. Bele geçirilen çemberler balina kemiklerindendi, bunun bizim toplumumuzda söğüt dallarından yapılmış karşılığını görüyoruz. Tutucular hemen verip veriştirdi elbet, özellikle din adamları küfenin moda uğruna yaygınlaşmasıyla günahkârlığın artacağını düşünüyordu. Kışkırtıcı bir tuzaktı, küfe. Kalçaları belirgin kıldığı, öne çıkarılan o asil yarım kürelerin içerdeki şeytanı harekete geçirebileceği âşikâr olan pannier bir zaman geçtikten sonra yerini yalancı kalça bustle'la bıraktı. Ne care amaç gene kadının mabad-I

İçine girene Allah kolaylık versin

şerifini öne çıkarmaktı, yani sakıncalı…
19. yüzyıl başı sınırlayıcı, estetikten yoksun, kadınsılıktan uzak bir giyim kuşamın gelip hüküm icra ettiği zamanlar.

Korse korse üstüne, külot külot üstüne, feminenliği ara ki bulasın, hem dışarıda hem içeride...
İnsanlık tarihi boyunca kadınların göğüslerini zaptetmek, yahut öne çıkarmak, emzirdikleri sırada ısıtmak, süt taşmasını karşılamak amacıyla ne tür bandaj kullandığını, sutyen benzeri kuşaklar kuşanıp kuşanmadığını bilmiyoruz.

Ama sonraki çağ kadınlarının bu konuda ilk kadınlardan çok şanslı olduklarını biliyoruz.

Dr. Yasemin Fatih Amato, 'Çin'de Moğolistan civarındaki bir mezar kazısında 1000 yaşında bir sutyen bulunduğunu' yazar, yani İS. binli yıllar başlarına ait… Bu ilk sutyen altın rengi ipek kumaştan omuz askıları ve sırta geçirilen bandı olan bir sutyenmiş. Dr. Amato bu modelin Avrupa'da ancak 19. yüzyılda görüldüğünü belirtir. Sözkonusu yüzyılda Paris kadınları haklarının farkına yeniden varmaya başlar, özgürce giyinmek, giyimlerine kendileri karar vermek ister.Dr. Yasemin Amato 1863'te korse yerine giyilen göğüs desteklerinin ilk patentlerinin alındığını belirtirken, Amerika'da günümüz sutyenlerini andıran göğüs destekleri için 1200 patent verildiğini yazar. Bu gelişme korseden vazgeçip sutyene yönelme modasının yaygınlaşması demektir. Yazar 1893'de Marie Tucek adlı 'göğüs destekleme' çamaşır markasının modelini şöyle çizer: Göğüslerin içine yerleşeceği iki torba yahut boşluk, omuzlara askıyla tutturulup, sırttan bi çengelle kapatılıyor.

Sutyen kadına ait, onun derunundaki bir parça ancak görünen o ki, erkeklerin bütün hayatı, yahut rüyalarının temel taşı. Artık onsuz olunmuyor. Duruşu, morali, görüntüyü, giysiyi iyi yahut kötü yönde etkiliyor. Tarih sahnesine ilkin göğüs askısı adıyla 1863'te Luman Chapman patentiyle çıkıyor. Korsenin olumsuz yanı olan sürtünmeyi, elastic omuz bantlarıyla gideriyor, soluk almayı kolaylaştırıyor.

Bu ürünü ilgi görünce Chapman başka bir büstiyer için de patent alıyor. Pazara yeni ad ve modeler sürülse de o rahatlığı modanın önüne çektiği ve korse sutyen yaptığı için yeğlenen. Onu Olivie Flynt adında bir terzi izliyor, korse olmayan yalnız göğüsleri destekleyen modeliyle… Büyük göğüslü kadınlar için geliştirilen bu tasarım korse yerine rahatlık ve hareket kolaylığı sağlar. Bu şekil, sutyenin bilinen ilk biçimi olarak tarihte yerini alır. Yüzyıllar boyu evrim geçirerek günümüze ulaşan sutyen, göğüsleri dik ve dolgun gösterme amaçlı saten, dantel, ipekli yahut pamuklu kumaşlar kullanılarak, ilkin yalnızca göğsü örtmeyi amaçlasa da giderek, göğüs ağırlığını omuzlara yükleyen, amaçta geniş ufuklara kısa zamanda yelken açan, balenli balensiz, biritli, emzirme amacıyla önden kapaklı, yahut kışkırtma amaçlı önden açılan bu iç giyim parçası çamaşırdan sayılsa da aslında şiir yahut şarkı ya da tablo dense yeridir… 19. yüzyıl başında gelişti ve korseden ayrı düşünüldü, hatta korseyi tahtından etti. Göğüslerin başlangıçta, doğumdan sonra, sarkmaya doğru olmak üzere üç döneminde de kadının, sarkmayı önlemek, giysinin güzel durmasını sağlamak gibi sağlık ve estetik yararları olduğunu görmezden gelemeyiz. Günümüzün mideli sutyenleri ve spor sutyenleri daha ileri teknikle daha çok amaçlı olanlardır.

Milattan 7 yüzyıl once Minos dönemi resimlerinde atlet kadınların sutyeni andıran şeyler giydiği/taktığı görülür. 16. yüzyıl sonrası varsıl kadınların vazgeçilmezi, göğüsleri yukarı iten, karnı toparlayan korse olurken, ilerleyen asırlarda korseden ayrılan ve göğsü omuza asan parça dikildi, 930 yılına dek seri üretimi yapılamasa da yirminci yüzyıla doğru daha kullanışlı, estetik biçimiyle ve milyon dolarlık bütçesiyle önemli bir endüstri kolu olan sutyen işlevselliği kadar estetiği ile de vazgeçilmezimiz olup çıkan sutyen 1891'de doğan Amerikalı M. Pheps Jacop tarafından 1914 yılında tasarlanmış, ilkin. Mahkemelere kilolu ve kalçası geniş kadınların girmesi yasaklanınca korse kullanımı yaygınlaşmış, peşisıra sutyen de tarih yani kadın sahnesine çıkmıştır. Göğüsleri belli olmasın diye Jacop ipekli mendilini göğsüne kapatıp bir bezle birbirine tutturur. Bu tasarım arkadaşları arasında ilgi toplar, kolay ve kullanışlı bu bağlama tarzıyla sutyenin patentini alır.

Savaş yıllarında yapımı zahmetli olan ve metal tüketen korse kullanımına paydos denilince, kadınlar masrafsız sutyene yönelir. Başlangıçta örtmek, küçük göstermek, göğüsleri gizlemek amaçlı sutyen günümüzde bu amacın tam tersine hizmet etmektedir. Öyle ki, ten altına operasyonla yerleştirilen özel dokulu taşıyıcılar göğüsleri hem hangi bedende olursa olsun dik tutmakta, hem dıştan bir sutyen kullanımını gereksiz kılmaktadır. Askılı askısız, önden klipsli yahut mideli, giysiye tutturulan, ufaltan, büyüten, tene yapıştırılan, desteklisi, emzirme amaçlısı ve akla gelen gelmeyen nice modeliyle sutyen günümüz kadınlarının deruundaki en anlamlı, en vazgeçilmez, estetik ve elbet akçalı parça… Her ne kadar altmışlarda feministler yaktı, kadınlar sutyeni atıp memeleri faryap etti, ancak üreticinin morali bozulmadı. Çünkü 35'ine varan kadın, yani yolun ikinci yarısında desteksiz ve yerçekimine ne yazık ki boyun eğmekte olan göğüsleriyle ne yapacağını şaşırmadan, sarkmayı önlemek ve doğaya kafa tutmak için o işlevsel, çekici fettana geri dönecekti, öyle de oldu…

Derken efenim, striptiz icadoldu. Kadınlar dans eşliğinde, ağır ve estetik hareketlerle soyunmaya başladı. Amerika bu işin ustası oldu, erkek dergileri yayına girdi, Playboy öncesi La

Destek almadan bu cenderenin içine girmek mümkün değil.

Vie Parisien, sözgelimi… Erkek millet kadının içini dışını öğrenir oldu. Feminen giz uçup gitti, ilerleyen zamanlarda daha kışkırtıcı, daha kapalı ama merak uyandıran kimi açılımlarla muhteşem dönüşüne kadar…

İlk dünya savaşı hüküm sürerken, etekler kısalmaya başladı. Hem savaş ortamı, hem kumaş kıtlığı hem hareket kolaylığı düşünülerek. Eyfel Kulesinin mimarı Gustave Eiffel,'in karısının ha bire düşen çorapları için tasarladığı jartiyer daha farklı, kullanışlı, feminen hale büründü. Kadınlar da bacaklar da özgürleşti.

Kalın çoraplar inceldi, ehl-I namus kalın çoraplar bir kısım tüketici için yürürlükte olsa da, altmışlı yılların Maydn marka çoraplar benzerleri yürürlükte olsa da, artık ipek çoraplar baştacıydı.1930'larda erotizm hoş geldi safa geldi, gönüllere ve bacak bacak üstüne atıldığında ya da tomofilden inmeye davranan kısa etekli bi hamfendi eğildiğinde görünmeden edemeyen o tılsımlı yere...

Enderun sahnemizde yüksek huzurlarınızda Fransız işi Petit Bateau donları, hamfendiler, beyfendiler! Bunlar kar gibi beyaz pamuklu kumaştandı ve rüzgârın fettan bir anında görüntü son derece hoştu. Kadının iç güzeliği artık don, sutyen ve jartiyer sacayağıydı. Ancak kadın dediğin tür türdü, çalışan için ayrı, boş gezen için ayrı, sahne kadınları için apayrı çamaşırlar üretilmeye başlandı. Dantellisi, fırfırlısı, Viktoryen iç çamaşırlarının dönüşü, ince çorapları baldırlarda tutan lastiklerle, jartiyerler daha estetik, süslü, kullanışlı biçimlere sokuldu ve hepsinde tek hedef gözetildi, kışkırtması ve çabucak sıyrılıp atılması… Hedef muhtelif elbet ve yaratıcılığınıza kalmış… Baştan çıkaran kadın moda oldu, nazından dazı yarılan kadınlar out, fettan kadınlar inn, anlayacağınız...

Ama Anadolu'nun çilekeş kadınları, dünyadaki öteki örnekleri gibi tıpkı, uzun pazen dizden bağcıklı dona talim etmeyi sürdürüyordu elbet. Üstte pamuklu içlik, yahut ipek, yavaş yavaş gelip hükmünü kurmakta olan patiska iç gömlekler, yuvarlak hafifçe açık, üç parmak eninde askılı, ama, oyuntusu mutlaka çiçek nakışlı, belden büzgülü, bazen etek ucuna bir iki menevşe, yaprak işlenmiş…Tikolta diyorlardı, ipekli alt üst yahut ipekten, ince ketenden askılı yapılan combinezonlarına, tikolta, dekolteden çark etmiş…

insanlar yarı çıplaklığın üpüryan olmaktan daha kışkırtıcı olduğunun

farkına vardı. Fellini'nin La Dolce Vita'sının Nadia Gray'iyle Vittorio De Sica'nın 'Dün, bugün ve yarın' ındaki muhteşem Sofia da usturubunca soyunmalarıyla konunun enderunu kadar en başında anılmayı hakettiler… Elbet sansür kılıcını çekti. Çekti de ne yaptı? Keskin kılıcın ikiye ayırdığı ipeği kuşanan kadın o ipeği ayaklarının dibine bırakıverince kılıç neeey, sansür neey, en katı kalp ney, erkek yerle bir efenim, hatta yedi kat yerin dibinde… Bu dönemin esas kızları Marlene, Lisa Minelli, Sukowa, May Britt bizim M. Dietrich'in fettan jartiyeri ve siyah file çoraplarını kullanageldiler. İlerki yıllarda bizim sinemamızda yuva yıkan kadınlar mutlak jartiyerli ve file çoraplı olmak zorunda kalınca, çorabın modeli arktristin adıyla anılmaya başladı, Suzan Avcı çorabı dendi sözgelimi… Ayfer Feray işi memeyi üstten hoplatan sutyen, dendi.

Sanki ötekiler, Hülya'lar, Semra Sar'lar, Cahide'ler kumaş iç gömlek giyip, sutyen takınmıyor, ehl-I namus çorabı baldırdan lastikli takıyordu… Hayır efem, nemnasibet?

İç çamaşırı dünyasında ürünün fetbazlığı kadar, tüketicide uyandırdığı irkilme ve tutucu kesimlerin öfkesi de önemliydi, sözgelimi, Elia Kazan'ın 1956 yılı yapımı Baby Doll filminde aktris Baker'in baby doll'lü bir sahnesi, cardinali öfkesinden kudurtunca, yapımcı şükreder çünkü reklam bütçesinin kaç katı reklama denk gelmiştir cardinal öfkesi. Bununla kalmayıp babydoll geceliklerin satışı 25 milyonu göğüslemiştir. Yaşasın Kilise, demiş olabilir mi yapımcı, kilisenin öfkesi filme, filmin reklamı iç çamaşırcılara yaramıştır.

Bizim Fatmanımlarla Kezban kızlara yarayan bi şey var mıdır? Hayır, üzgünüz (!) sir, yoktur… Bizimkiler pamuklu çamaşırlarını yıkayıp kaynatıp, ateş ütüsünü basmaktadır, ancak, el ürünü ipek iç çamaşırlarında biz bütün bu anlatılanların üstündeyizdir, ne çare, dünyanın görüş açısı içinde değilizdir. Görüş açısına düştüğümüz erkek millet için ise, bu bahisler memnu'dur...

60'lı yıllar hoş ve safa gelirken, beraberinde mini eteği de getirir. Mary Ouant mini eteği icadetmiş, baldırlar fora edilince, jartiyer tutamaklarıyla ipek çorap konçları mini eteğin altında görüntü kirliliği yaratmıştır, el mahkûm külotlu çorap yaratılmıştır. Mini eteğin her kadın, her yaşa yakışmaması ve feministlerin de kadının seks nesnesi gibi görülmesine başkaldırmasıyla cinsiyetsiz kadın dünyamıza buyur edildi, edilir gibi oldu... İç çamaşırsız kadın olmaz, iç çamaşırı erotizmsiz olmaz… Öyle olmasa taa Atinalılar binlerce yıl öncesinde genç kadınlardan 'phaenomerides' yani baldır gösterenler demezdi. Çoraplar semt-I mechule gönderilse de bir sure sonra, artık bi daha hiçbir yere gitmemek üzere, bacakta sağlam ve kışkırtıcı biçimde duracak şekilde tasarlanarak, geri döndü, hem mini etek için uygundu artık hem erkeklerin içini ürpertmeye.
Ortaçağda kadının çizgilerinin silinmesi, göğüslerin gözardı edilmesi gereği ve baskısıyla kadınlar göğsü düzleştirici sert korseler kullanmak zorunda kalınca Girit'in fettan göğüslüklerinin görünmez olduğu zamanın kadınları bu gelişmeleri görebilmiş olsaydı keşke…

İspanyol modacılar Rönesans kadınlarını ince belli top göğüslü göstermek istemiş, korseler daralmış, kadın zorlukla sığmaya çalışmış, bu ipleri arkadan bağlanan korseleri giyebilmek için yardımcıya gerek duyarken, Rönesanstan çok sonra, altmışlı yıllarda bel sorunu olan kadınlara aynı tip korsenin verildiğini hatırlarım. İzmir'de belki öteki büyük kentlerde olduğu gibi, iç çamaşırı diken bir iki dükkân vardı, buraları azınlıklar işletirdi bu hüner onların tekelindeydi, esaslı iç ve dış giyim ustaları onlardı çünkü. Kalın, içi pamuklu dışı parlak kapitone tarzı kumaştan dikilen bu tüm korselerin arkadan kalın koyu renk bağcıkları vardı, sırt boyunca uzanan metal, tıpkı ayakkabıyı andıran, şeritlerin çaprazına geçirildiği tırnaklar… Tabii bu, ülkede hazır satılmayıp ölçü aldırarak sözünü ettiğim bir iki yere ısmarlama diktirilen, pamuklu kumaşın içine ince sünger yahut ince pamuk serilip kapitone dikilmiş uçları fazlasıyla sivri, tüm göğsü kapatan, tuhaf sutyenlerin moda olduğu dönemdi… Hani, jartiyerin ayak seslerinin bizde yeni yeni duyulduğu altmışlar…

18. yüzyılda sert korselerin hükmü hâlâ sürüyor olsa bile, artık bunlar nakışlı, dantelalı, parlak saten kurdelalı estetik iç giyim ürünleriydi. Ama karşı cins düşünülerek yine de göğüsler başkaldırıyordu, yani yukarı çıkartılıyordu. Ama yüzyıl biterken dünyada esmeye başlayan başkaldırı rüzgârı korselerin fırlatılıp atılmasına kadar vardı. Bu yüzyılda korse tasarımları gene sert olsa da artık hareket serbestisine izin veriyor tarzda. Göğüsler daha ayrık tutuluyor öyle ki tasarımcılar bu modele ilginç adlar takıyorlar 'boşanma' gibi ve bu korseler kendi başına giyip çıkarılacak kolaylıkta…

Derken sert korseler yeniden moda olur, kumaş işlemeleri abartılır, etekler kabarık dursun diye, kalça kısmı desteklenir. Kadınlar oturmakta zorluk çekse bile, erkeklerin gözünde seksi görünmeyi pek tutarlar.

Modada yenilikçi akımlar ilerledikçe farklı korseler görürüz. Artık kadınlar katılacakları aktivitelere ya da günün belli saatlerine göre farklı kesim ve tasarımlarda korseler giyebiliyorlardı.

19. yüzyıl biterken korse göğüsleri desteklemesi yanında jartiyerle birlikte kullanılmaya başlandı. Sanayi devrimi sonrası dikiş makinası üretildi ve Almanya'yla Fransa'da ilk korse fabrikası açıldı. 1913 yılında Mary Phelps Jacob daha önce görülmemiş bir sutyen tasarladı. Korseye göre çok daha yumuşak ve kısa olan bu tasarım kadınlar tarafından öyle tutuldu ki Mary Phelps tasarımının patentini aldı.

1920'lerde öne çıkan erkeksi tasarımlar iç çamaşırlarında sade tasarımlarla birlikte pastel tonların kullanılmasına yola çtı. Korse yalnız karnı düz göstermek için kullanılır olmuştu.
30'lı yıllarda kadınsı görünüm yeniden erkeksi tasarımların önüne geçti ve artık iç çamaşırları takım olarak giyilmeye başlandı. İç giyimdeki bu şıklık 2. Dünya Savaşı ve yokluk yılları yüzünden kısa sürdü. Savaş sonrası kadınlar, artık ba-

sit ve sade iç çamaşırları giyiyorlardı. Tasarımcılar bu dönem genç kızları hedefledi, iç çamaşırı endüstrisi, bir an önce büyüme hevesindeki genç kızlar için üretmeye başladı öyle ki Almanya'da iç çamaşırı endüstrisinde patlama yaşandı.

Amerikan iç çamaşırı endüstrisinin modacıları kadınları seksi göstermek için tarza uygun ürünler hayal ediyordu. Hughes ilk balenli sutyeni, Mellinger ilk destekli sutyeni yapıyordu. Mellinger, Manhattan'daki mağazasını Hollywood'a taşıyınca dönemin yıldızları ürünlerini kapıştı, o güne kadar Moulin Rouge'daki Can-Can dansçıları dışında hiç kimse iç çamaşırlarını göstermek için satın almamıştı!

İç çamaşırı gösterilmezdi ki… Belki terziye belki doktora ve eşe.

60'lı yıllarda kadınlar özgürlük savaşçıları olunca, sutyenler atıldı, memeler fora edildi… feministlerin sutyenlerini yakması iç çamaşırı endüstrisini kötü etkiledi.

Öte yandan likralı kumaş keşfedilmişti uzun çorabın eli kulağındaydı. İtalya'dan başlayan, varlıklı kadınlar için özel üretimin de.

1980'lerin başında balenli ve destekli sutyenler en çok satılan modeller haline gelmişti. 90'larda ise Frederick ve Victoria's Secret, Amerika'nın en büyük iki iç çamaşırı markası oldu. Tasarımcılar, kadınların isteklerine cevap verebilmek için sürekli olarak yeni tarz yaratıyorlardı. Bu yılların çamaşırları kendi halinde ve ucuz olanlarla fetbazlık için tasarlanmış açık ve süslü olanlardı...

Günümüzde her stilde ve ölçüde, herkesin ihtiyacına uygun iç çamaşırları üretiliyor ve zamanımızın en çok satan iç çamaşırı ise hiç şüphesiz g-string yani tanga. Pantolon için yeğlenen bu türün adı 'ha var ha yok çamaşır' olsa gerek.

İtalyanlar seksi ama romantik ve klasik tasarımlarıyla ünlü. İç çamaşırı sektöründe öne çıkmayı başaran İtalyan tasarımcılar Armani, La Perla, Guia la Bruna, Cosabella ve Flora yanında kaliteli ve hesaplı seçimler için Intimissimi, La Senza, Topshop ve Tezenis gibi markaları öne çıkıyor.

Antik Yunan'ın push-up korselerinden günümüzün push-up sutyenlerine, yüksek belli bantlı çamaşırlardan g-stringe kadar dünya bin türlü değişimden geçti, geçiyor. İç giyim tarihi boyu değişmeyen tek şey kadınların her zaman seksi görünmek istemiş olması, farklı yollar ve biçimlerle de olsa...

İç giyimine özen gösteren kadınlar, tıpkı ayakkabısına özen gösterenler gibi, dikkat çeken ve en seksi kadınlar. Elbet ekmek derdine düşmeyip, sokaklarda koşar adım yürümeyenler, yani Nişantaşı pasta fırınından ekmek almaya gidenler.

18. yüzyılda hayat biraz daha hafiflemeye başladı ve moda trendleri de aynı hafifliği takip etti. Her ne kadar sert korseler kadınları sıkıca sarmaya devam etse de döneme damgasını vuran yeni korse tasarımları ortaya çıkmaya başladı. Artık korse kumaşlarında nakış, kurdele ve dantel kullanılmaya başlanmıştı. Ancak karşı cinsin dikkatini çeken özellik yalnızca kumaşlardaki değişiklik değil, ayrıca tasarımların yine kadınların göğüslerini daha da yukarı itecek şekilde yapılmasıydı. 18. yüzyılın sonlarına doğru insanlar birçok şeye isyan etmeye başladılar ve korseler de buna dahildi. Doktorlar korsenin zararlarından sözetmeyi sürdürdü ve söyledikleri duyuldu.

Böylece 1800'lü yılların başında korse tasarımları sert yapılarını hâlâ korusa da biraz daha yumuşak ve hareket serbestliği verecek şekilde yapılmaya başlandı. Bu yılların modası göğüslerin eskiye nazaran biraz daha ayrık durmasıydı ve bundan yola çıkan Leroy adındaki bir korse tasarımcısı yarattığı yeni korseye "boşanma" adını verdi. Bu dönemde tasarımcılar, kadınların kendi kendine giyip çıkarabileceği korseler üretmeye başladılar. 1840'larda sert korseler yeniden moda oldu ve kumaşlarda iyice abartılı işlemeler kullanılmaya başlandı. İlerleyen yıllarda korselerin dışında bir de kadınların eteklerini kabartmak için kıyafetlerin kalça kısmında yastığa benzer ağır materyaller kullanılmaya başlandı. Bu yüzden kadınlar oturmakta zorlansa da bu yeni seksi görünüm erkekler tarafından oldukça beğenildi. Modada yenilikçi akımlar ilerledikçe farklı korse yapıları ortaya çıktı. Artık kadınlar katılacakları aktivitelere ya da günün belli saatlerine göre farklı kesim ve tasarımlarda korseler giyebiliyorlardı.

1920'lerde erkeksi tasarımlar ön plana çıktı ve iç çamaşırlarında sade tasarımlarla birlikte pastel tonlar kullanılmaya başlandı. Korselere ise artık eskisi gibi ihtiyaç duyulmuyor, yalnızca karnı düz göstermek için tercih ediliyordu. 30'lı yıllarda feminen görünüm bir kez daha erkeksi tasarımların önüne geçti ve artık iç çamaşırları takım olarak giyilmeye başlandı. Warner şirketi; A,B,C,D cup ölçülerini oluşturdu. Ancak iç giyimdeki bu şıklık 2. Dünya savaşı ardından kadınlar, basit ve sade iç çamaşırlarını yeğleyince ve tasarımcılar da bunu farkedince,genç kızları hedef kitle olarak belirledi. Böylece iç çamaşırı endüstrisi, bir an önce büyümeye hevesli genç kızlar için seksi iç çamaşırı setleri yaratarak onların dikkatini çekmeye çalıştı ve başarılı da oldu ki, bu yıllarda Almanya'da iç çamaşırı endüstrisinde patlama yaşandı.

Aynı yıllarda Amerika'da ise iç çamaşırı endüstrisi pazara kendi damgasını vuruyordu. Bütün modacılar yeni ve birbirinden farklı tasarımlar yaratmak için çalışıyor, kadınları seksi göstermek için mağazaları her tarza uygun, yenilikçi ürünlerle dolduruyorlardı. Hughes ilk balenli sütyeni, Mellinger ilk destekli sütyeni yaratsa da, bunlar yıldızlar tarafından yeğlense de, Can-Can dansçıları dışında hiç kimse iç çamaşırlarını göstermek için satın almamıştı.

Günümüz iç çamaşırları iki tür, kullanışlı ve mütevazı olanlar ve yalnızca yatak odası için tasarlanmışlar, yani geçim ehli ve anne işi olanlarla fettan olanlar…

Onca teori, modacı, variyet, savaşlar, hem dünya savaşları hem iki kişi arasındaki dünya hatta atom savaşı, döşek ilmini açıklamaya, çözmeye, daha mutlu kılmaya yetmez…

İster mermerşahi, yahut bürümcük ipek, ister Paris işi en moda en pahalısı, isterse patiskadan dikilip tığla kıyısı geçilmişi, beden ter ü taze iken, yerçekimine yenilmemişken, kadın kadın iken giyilen, mutlu kılan, mutlu eden, hatta göze görünmeyip ele gelmeyen çamaşırdır, en derunu güzel kılan, yarayışlı ve görkemli olan…

Var mı itirazı olan? Yok… Kabul edilmiştir…
En derununuza güller yağsın efenim…

SEÇME ÖZGÜRLÜĞÜNÜN EKONOMİDEKİ RENGÂRENK İFADESİ… SATIŞ OLGUSUNUN YÖN VEREN İBRESİ: REKLAM…

Yazı: Sevda Kaynar

Belki de ilk reklam cümlesi Havva' ya elmayı uzatan yılanın ağzından döküldü: "Ey güzeller güzeli; sen hiç yemedin bu meyveyi; tat bak; ağzına layık" Yahut taş devri… Tekerlek yeni icat edilmiş. İlk taşıt aracı yapılmış. Herkes mağarasından çıkmış, şimdiye kadar görmedikleri bu değişik icada merakla bakmakta. Derken içlerinden biri sıyrılır, mağarasının önüne gider. Bütün gece hazırladığı bir başka aracı sürükleyerek diğerlerinin yanına getirir. Bu da öteki gibi dört tekerlek üzerine oturtulmuş iki uzun ağaç gövdesidir. Yalnız diğerinden bir farkı vardır; uzun ağaç gövdelerinin üzerine yapraklardan yapılmış, diğerine göre oldukça yumuşak bir oturma yeri yapılmıştır. Bizim taş devri adamı o zamanın çok az kelime sayısıyla belki de dünyadaki ilk reklamı yapacaktır:

-Bu çok daha rahat; buna binin. Dinozor avlamaya giderken ayakta yolculuk etmeyin… Onun bu çağrısı çevredeki diğer girişken taş devri insanlarını harekete geçirecektir mutlaka… Kim bilir ağaç dallarının yerini daha yumuşak samanlar alacaktır ve en önemlisi herkes malını tanıtmak, diğer üründen üstün olduğunu kanıtlamak için değişik bir söz, bir kelime arama çabasına girişecektir. Bu aramanın insan dillerini geliştirdiğini söylesek çok mu abartmış oluruz acaba?

Reklam dediğimiz günümüzün en büyük etkinliği insanın var oluşuyla başlar mutlaka. Ürünlerin çeşitlenmesi, üretimin artması, aynı hızla tüketimin de büyük boyutlara ulaşması, satılan her malı cazip gösterme çabasını da yanında getirmiştir. İpek yolundan binlerce devenin sırtında getirilen o nadide kumaşların satıcıları mutlaka ürünlerini övmek, çabalarının karşılığını almak için kim bilir nasıl dil döküyorlardı alıcılarına:

-Bakın hanımlar; bu eşsiz kumaşlar Çin diyarının en nadide ürünüdür. İplikleri ham ipekten olup, renkleri muhteşemdir. Hemen ardından arkadaki kervanın tellalı bağırır:

-Hint racalarının giydiği emsalsiz kumaşlar… Koşun; bitiyor.

Üretim arttıkça tüketim de artar. Üretimin fazlalığı insana seçme şansı yaratır. Seçmenin ilk koşulu ise yol gösterici, ötekinden caydırıcı, göz alıcı reklamlardır.

Baba Bu Neyin Reklamı?

Elbette yüz yıllar boyunca reklam ancak insan doğasına paralel olarak kendi malını satmak arzusunun bir belirtisi şeklinde insan hayatında yer aldı. Belki reklam kelimesi bile bilinmezken reklam vardı dünyamızda. Ekonomilerin gelişmesiyle birlikte reklam artık sadece kişisel tanıtım gösterisi olmaktan çıkarak, büyük organizasyonlar haline geldi. Hele hele insanlığın dev adımlar attığı, teknolojinin dünyanın öbür ucundaki insanı bile karşımıza getirdiği bir iletişim çağında, reklam uluslararası boyutlara ulaşarak, ekonomilerin yol haritası haline geldi. Amerika'da bir çocuk bir akşamüstü, yağan yağmurdan sonra gökte beliren gök kuşağını babasına göstererek sorar:

-Baba, bu neyin reklamı?

Reklamın insan hayatındaki rolünü bu kelimeler en iyi biçimde özetlemez mi?

Amerika üretim fazlalığı, çılgınlığa varan tüketim harcaması nedeniyle reklamın ana vatanı sayılabilir. Yeni-dünyada ürünler o kadar çok ve çeşitli, seçme şansı da o kadar fazladır ki, reklamı yapılmayan bir ürün daha markete girmeden, yolda kaybeder hayatını. Yüz yılın başından beri Amerikan reklamcılığı dünyaya da örnek olmuş, reklamcılık bir büyük organizasyon biçimi haline bu yüz yılda ulaşmıştır. İlk başlarda bugünkü kadar yaratıcı ve cazip olmayan reklamlar, zaman içinde özellikle bir eğitim haline geldikten sonra, yaratıcılığa, sanata, insani iletişime büyük katkılar yapmışlar; seçme özgürlüğünün, insani özgürlük demek olduğunu bir anlamda kanıtlamışlardır.

Reklam Sadece Satış Değldir, Bazen Satışı da Önleyebilir

Reklam zamanla sadece ürün reklamı olmaktan çıkmış, eğitici, öğretici, uyarıcı boyutlar da kazanarak sosyal hayatta kendine bir yer açmıştır. Örneğin önceleri denetlenemez bir biçimde artan sigara reklamları, sigaranın

zararları ortaya çıkınca tam ters bir dönüşle sigaraya karşı kampanyalar haline gelmiş; reklamın uyarıcı rolü ile belki de binlerce kişi sigarayı bırakabilmiştir. Bir örnek vermek gerekirse; geçmiş yıllarda hemen her sinemada karşımıza çıkan, bir

kovboyun sigara içişiyle çok cazip hale getirilen bir sigara reklamı, daha sonra at sırtında koşan kovboyu yere indirmiş ve daha iki adımda onun boğulurcasına öksürdüğünü göstererek sigaranın kötü yanını vurgulamıştır. Dünyada binlerce hayvanın zalimce öldürülmesine yol açan kürk ticareti, yapılan kürk karşıtı reklamlarla bir darbe yemiş; kürk giyenlere gösterilen tepkiler çığ gibi büyümüştür. Reklamın sızmadığı sosyal mesele yok gibidir. Şiddet; açlık; savaş; uyuşturucu; alkol tüketimi vs gibi insani zararları büyük olan her konuda reklam, yaratıcı tanıtımlarla, çok çarpıcı örneklerle hayata girdiği için, sosyal dünyada da önemli bir etkinlik haline gelmiştir. Kısaca reklam hayatımıza o kadar büyük oranlarda girmiştir ki, reklamın olmadığı bir dünyayı, sessiz soluksuz ve renksiz boş bir alan olarak düşünsek hiç de yanılmış olmayız. İnsan doğasında var olan kendini gösterme, anlatma ve duyurma eğiliminin ekonomideki karşılığı reklamdır. Belki bu nedenle de reklam, çok yapay bir tanıtım biçimi olsa bile bize yabancı gelmemekte, hayatımıza giren her ürün, önce reklamıyla girmektedir.

Türkiye'de Reklamcılık Tarihi, İki İleri Bir Geri

Amerika da; Avrupa'da 19.yy da bile artık hayatın tam anlamıyla içinde olan reklam, Türkiye ye oldukça geç girmiştir. Elbette ki savaşlar içindeki bir dünyada, özellikle yüzyılın başındaki çok geniş savaşlar ortamında, hemen her cephede savaşan bir ülkede reklam sadece çok zengin çevrelerde kendini gösterebilen bir etkinlikti. Gelin Türkiye' deki reklam sektörünün kurucularından biri olan Eli Acıman'ın ağzından yüzyılın başındaki Türk reklamcılığına bir bakalım: "Osmanlı devletinin son dönemlerinde, ülkenin içinde bulunduğu yıkım ve ardı arkası kesilmeyen savaşlar nedeniyle reklam ihtiyacı doğuracak önemli bir faaliyet yoktu. Ekonomik geri kalmışlığın yanında 19.yy da reklamcılığın ülkemizde yaygınlaşmamasının bir nedeni de bütün dünyada kitlelere tek ulaşım aracı gazetenin, ülkemizde Avrupa'ya göre çok geç yayınlanmaya başlamış olmasıdır. Osmanlılardaki ilk gazete Avrupa'daki ilk örneklerinden yüzyıllar sonra 1831'de yayınlanmaya başlayan Takvim'i Vekayi'dir."

Tabii bu ilk gazetede Avrupa'daki benzerlerinde olan reklamları aramak çok erken hatta imkânsızdı. Türkiye'de reklamın ilk örnekleri 1860 yılında çıkan Tercüman'ı Ahval'de görülür. "Çağdaş anlamına yakın ilk gazete, Agâh Efendi'nin çıkarmaya başladığı Tercüman'ı Ahval'dir. Altı yıl çıkan bu ga-

zete yılda ortalama 130 sayı yayınlanabilmişti. Osmanlı gazetelerinde rastlanan ilk reklamlar satılık ev ve arsa ilanlarıyla birkaç resmi ilandır. Ceride-i Havadis Avrupa gazetelerinde görülen ölüm ilanlarını bir moda gibi ülkemize sokmuştur. İlk ticari ilanlar 1864 yılında Tercüman-ı Ahval Gazetesi'nde görülmüştür. Bunlardan biri Yenicami avlusundaki bir tabak çanak mağazasının ramazan dolayısı ile yayınladığı tabak çanak çeşitlerini gösteren reklamdır. İlk resimli ilanlar ise Leton Aznel firmasının sattığı zirai aletler ve demir eşyalar için verdiği ilanlardır. Ama reklam geliri ne yazık ki bu gazetenin batmasını önleyememiştir."

Bugün basının ayakta kalma nedeni olan reklamlar 19.yy'da o kadar az ve etkisizdi ki, gazeteler kendi güçleriyle piyasa koşullarına dayanıyorlar, zaten okuyucu sayısı da az olduğu için ufuktaki son ışıklarını gösterip batıyorlardı.

1878'de kullandığı halk diliyle kendini geniş kitlelere sevdiren Ahmet Mithat Efendi'nin Tercüman-ı Hakikat Gazetesi ülkemizde ilk kez ciddi bir okur kitlesi yaratabilmiştir. 1891'de Serveti-i Fünun, sonra İkdam'ın yayın hayatına girmesi o günün deyimiyle söylersek "sayfalarımız her türlü ilana küşad olunmuştur." Türk reklamcılığının daha ilk adımlarını atmaya başladığı bu dönemler ne yazık ki Abdülhamit' in padişahlığının büyük zararını görecek, hemen her ilana saraydan kuşku ile bakılacaktı.

Fransızca'da jurnal (haber) olan bir kelimenin bizde jurnalleme; iftira atma hallerine gelmesi bile o dönemdeki baskıyı çok iyi anlatır. Bu

nedenle meşrutiyete kadar olan dönemde ilanlar gazeteler için pek de büyük bir gelir kaynağı değildi. O kadar ki toplanan ilan gelirleri gazete çalışanlarına bir ikramiye gibi dağıtılırdı. Küçük çapta da olsa ekonomik bir faaliyetin var olduğu İstanbul'da Türk reklamcılığı da ferdi teşebbüsler olarak kendini göstermekteydi. Çoğu azınlıklara mensup Türk reklamcıları gazetelere firmalardan ilan sağlamak ve bu ilanları hazırlamak yanında sinemaların program dergilerine de ilan hazırlar tabela yaparlardı. 1908 de meşrutiyet ile birlikte gelen özgürlük ortamında gazetelerin yayımı kolaylaştı ve reklamcılık gerçek anlamda bir ivme kazandı."

İlk reklamcılarımızı yine Eli Acıman'dan dinleyelim: "Aynı yıl Fransız Havas'ın Kahire şubesi müdürü İstanbul'a göç eder. Jak Hulli ve David Samanon adlı iki Musevi ile ortak olarak Hoffer Samanon ve Hulli İlanat Acentası kurar. İlanat Acentası zamanla değişerek bu günkü İlancılık reklam ajansı olmuştur. Yıllar sonra bünyeye bir Türk katılır: Kemal Salih Sel. Ajans Kemal Salih, Hoffer, Samanon ve Hulli İlancılık Kolektif Şirketi adını alır. Şirket reklamcılığa ilk profesyonel yaklaşımı getirir ve kısa sürede büyük bir reklam potansiyeli toplar. Bu yazının yazarı Kemal Salih Sel' in yaşamının son yıllarında hâlâ başında olduğu İlancılık Kolektif Şirketi'nde altı yıl çalışmış; Kemal Salih Sel'in çok yetkin Türkçesinden faydalanarak reklam metin yazarlığını sürdürmüştür. Ama dedik ya; bir ülkenin ekonomik faaliyeti o ülkenin sosyal koşullarıyla paraleldir hatta aralarında gerçek bir kan bağı vardır. Ekonomiyi sosyal olgulardan soyutlamak çağımıza ters düşen otokratik ve ortaçağın teokratik yönetimlerinde olabilir ancak. İşte bu nedenle Birinci Dünya Savaşının patlamasıyla oluşan yıkımlar, toplumun maddi manevi çöküntüsü basınla birlikte reklamcılığı da yine bilinmezlere sürükledi. Değil en başa dönmek, basın da reklamcılık da kendi tarihlerinin en kötü dönemiyle yüz yüze geldi.

Cumhuriyetin kuruluşu hem Türk basını hem Türk reklamcılığı açısından bir kurtuluştur aynı zamanda. "Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişen reklam pazarında İlancılık Reklam Ajansı tek şirket olmanın bütün avantajlarından yararlanmıştır. Hoffer 1936 yılında Fransa'ya dönünce diğer ortaklar Hulli ve Samanon, tek parti döneminin gazetesi olan Cumhuriyet' in yazı işleri müdürü Kemal Salih Sel' i aralarına alarak, Yunus Nadi'nin onayıyla, bir mecra-ajans tekeli oluşturmuşlardır."

Savaşlar… savaşlar… Dünya tarihinin hep bir adım gerilemesine neden olan, ihtirasıyla kitleleri peşinden sürükleyen politikacıların yarattığı yıkımlar. Kâğıt sıkıntısı nedeniyle haberlerde bile kısıtlamaya giden basın ancak İkinci Dünya Savaşından sonra bir gelişme gösterecek ve belki de hep sekteye uğrayan reklamcılık da geniş soluklar alabileceği bir medya sektörüne kavuşabilecekti.

Oysa daha 1930'larda bile reklam sektörü tıpkı topraktan başını çıkaran bir tomurcuk gibi geniş ve bereketli bir alanda yayılmaya ve meyve vermeye hazırlanıyordu.1930'larda İstanbul'un en ciddi ilan verenleri arasında olan Bourla Biraderler şirketinde Sedat Simavi ilan işlerinden sorumlu müdür olarak çalışmıştır.

Türk reklamcılığının büyük bir atılım yapmasını sağlayanlar arasında Kazım Taşkent'in de adı ilk sıralarda yer alır. 9 Eylül 1944'te Yapı Kredi Bankası'nı kuran Taşkent, yoğun bir ilan kampanyasına girişmiş ve bunu aralıksız sürdürmüştür. Yine ilk Türk reklamverenlerinden biri olan Necip Akar, Gripin Laboratuarı'nı kurmuş, daha sonra Puro Sabunu reklamlarıyla hâlâ hafızalarda olan ilk reklamların yapılmasını sağlamıştır.

Türk reklamcılığı gerçek anlamda dünya ölçülerinde ürünler vermeye 1970'lerde başlamıştır. Özellikle Türkiye'ye gelerek Türk ajanslarla ortak olan yabancı reklam kuruluşları reklamcılığa büyük bir ivme kazandırmış, örneğin Sultanhamam'da, Mısır Çarşısı'nın tam karşısında Şen Şapka mağazasının reklamlarını, konuyu pek de bilmeden büyük bir hevesle yapan Eli Acıman'ın kurduğu önce Faal sonra Manajans Türkiye'nin ve Avrupa'nın sayılı reklam ajansları arasına girebilmiştir.

1970'lerin ortalarından başlayarak reklamcılık en büyük sektörlerden birisi haline gelmiş ve "reklamcılık" meslek olarak kabul edilmiştir. Bu yazının yazarı 1970'lerde kendisini reklam yazarı olarak tanıttığında, o da nedir yanıtını alarak uzun açıklamalara girmiştir.

Sayın Seyirciler Şimdi Reklamlar

Reklamın miladı Türkiye'de televizyonun reklam almaya başlamasıdır. 1973'te ani bir kararla reklam almaya başlayan televizyon, reklamcılığa muazzam bir boyut getirmiştir. Reklamverenler planlı reklam yapmayı, önceden hazırlanan programlara uymayı kabul etmişler; reklamcılık mesleği, kazandığı istikrarla ekonomiye yön veren en büyük unsurlardan birisi haline gelmiştir. Bakın o ilk yıllarda iki odalı küçük bir ajans olan ve sadece iki elemanı olan Faal Ajans'ın ilk müşterileri kimlerdi: Şen Şapka, Markiz Pastanesi, Atlantik Birahanesi, Edison Ampulleri, General Elektrik, Kolinos Diş Macunu, Allis Chalmers İnşaat Makineleri, Sheaffers Kalemleri, Scripp

Mürekkepleri… Sanki eski İstanbul'dan bir esintiler demeti…

Söz buraya gelmişken, reklamcılığın da, nostaljiyi çok büyük ölçülerde kullandığını, eski zamanların huzurlu ortamlarına bugünün ürünleriyle de ulaşılabileceğini reklamlar yoluyla

öğrendiğimizi söyleyebiliriz. Hatta dünyada belki de ilk kez geçmiş zamanı en çağdaş biçimlerde yaşama tılsımını reklamcılık yaratmıştır desek çok da yanılmış olmayız.

70'lerde Türkiye' de pek çok ajans kuruldu. Pek çok reklamveren de seçme şansına kavuştu. Sadece reklamverenler değil reklam ajansları derneği de bu devrede geniş faaliyetlere başladı. Televizyonların çoğalmasıyla, TRT denetiminin geçerli olmadığı özel televizyonlarda çok geniş imkânlara kavuşan reklam ajansları… yabancı ajansların Türkiye'de büyük ortaklıklar kurması; yabancı kuruluşların reklam pastasına girmesi. İşte bütün bunlar Türk reklamcılığını çok kısa zamanda dünya ölçülerine taşıdı; dünya ile rekabet eder hale getirdi.

Nereden nereye… taş devrindeki bay Barney' in ilk saman döşeli aracındaki tekerlekler artık nasıl milyonlara hitap eden araç lastikleri olduysa, insan kullanımına sunulan her ürünü tanıtmak ve satmakla görevli reklamlar da aynı biçimde milyonlarca km'lik yollar kat etti; insanlık gelişmesinin vazgeçilmez göstergesi oldu.

Bazen tartışılır; tüketimi bu kadar körükleyen reklam yararlı mıdır; yoksa zararlı mı… Bu soruya ünlü bir reklamcı olan David Ogilwy yanıt versin: "Reklamın yüzde ellisi zararlı olabilir. Ama hangi yüzde elli; işte onu kimse bilemez…"

Beşiktaş ve Behçet Necatigil

Yazı: Ayşe Yetmen

Şehr-i İstanbul'un sınırları içinde barındırdığı sarayları ve üniversiteleri ile en ünlü, en eski semtlerinden biridir Beşiktaş. Coğrafi bakımdan İstanbul'un merkezinde yer alan Semt, tarih boyunca çeşitli adlarla anıla gelmiştir. Örneğin ilk çağlardaki adı Iasonion'dur. Erken Bizans döneminde Daphne (Defne), I Leon döneminde (457-474) adı, burada yaptırılan Hagios Mamas Sarayı'ndan dolayı "Hagios Mamas" olmuş ve 10. Yüzyıla kadar bu adla anılmıştır. Geç Bizans dönemine gelindiğinde ismi artık Zeukta Kionia'dır; Türkçesi (İkiz Sütunlar). Beşiktaş'ın Osmanlı İmparatorluğu öncesindeki adı, Evliya Çelebi'nin Seyahatname 'sine göre "taş beşik" anlamına gelen Konapetro'dur. Ancak bu tezi savunacak herhangi bir bilgiye bugüne kadar rastlanmamıştır. Tarihte bu adlarla anılan ilçenin şimdiki isminin nereden geldiğini araştırdığımızda, çeşitli kaynaklara göre, Barbaros Hayrettin Paşa'nın gemilerini bağlamak için kıyıya diktirdiği beş taştan geldiği anlaşılmaktadır. Bu Beştaş söylemi zaman içinde Beşiktaş'a dönüşmüştür. Prof. Cavid Baysun'un yaptığı araştırmalar ise, aynı zamanda bir denizcilik terimi olan "beşik" sözcüğünün "kızak üstüne kurulan yatak" olduğuna dikkat çeker ve ilçenin adının buradan geldiğini savunur.

En akla yatkın yaklaşım Beşiktaş isminin gemi beşiği sözcüğünden gelmiş olabileceğidir

Beşiktaş, Bizans döneminde Boğaziçi kıyılarındaki en belli başlı yerleşim ve hac merkeziydi. Özellikle Konstantinopolis'in kurucusu olan I. Constantinus (305-337) döneminde inşa edilen Hagios Mihael Kilisesi Rum, Ermeni, Gürcü Hıristiyan hacıların ziyaret ettiği çok ünlü bir hac yeriydi.

Osmanlı döneminde Karadeniz'in geniş ölçüde imparatorluğun denetimi altına girmesi, Beşiktaş'a ilk kez bir yerleşim yeri kimliği kazandırmıştır. Bizans dönemi boyunca Boğaziçi özellikle Karadeniz'den gelen Gürcü yağmacıların akınlarına uğramış, bunların yarattığı tahribat ve saldıkları dehşet duygusu surdış yerleşmelerin gelişimine engel olmuştu.

Bölge, liman olarak kullanılmaya uygun bir koy olduğu için Beşiktaş, Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa döneminde bilhassa denizcilik açısından büyük önem kazanmıştır. Paşa, İstanbul'da olduğu dönemlerde burada yaptırdığı yalıda ikamet eder, Beşiktaş koyunu da Osmanlı donanmasının gemilerini demirlemek için kullanırdı. Aynı bölgede kendi adına bir cami, bir medrese, bir de sübyan mektebi inşa ettiren Paşa 1546 yılında vefat ettiği zaman Beşiktaş'ta defnedilmişti.

Beşiktaş iskelesinin arkasında ki alan 16.yüzyıldan başlayarak, Rumeli-Anadolu arasında işleyen kervanların durağı, aynı zamanda Anadolu'dan gelip Rumeli'den seferlere katılan eyalet askerlerinin geçit yeriydi. 19. yüzyıla kadar deve meydanı adını taşıyan bu yerde, bir de Kervansaray olduğu rivayet edilmekteydi. Ancak Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği ve İstanbul'daki tek Kervansaray olma özelliğini taşıyan bu yapının bazı kaynaklarda Sinan paşa külliyesinin bir parçası olduğu da ileri sürülmektedir. 17. yüzyıldan itibaren Beşiktaş'ın çehresi değişmeye başlar. Sultan I. Ahmed döneminde Dolmabahçe koyu doldurulmuş, kaptan-ı derya Cağalazade Yusuf paşa'nın yalısı yıktırılarak Beşiktaş sarayının ilk yapıları inşa edilmiştir. Bu dönemden başlayarak üç yüz yıllık bir süreç içerisinde Beşiktaş kıyıları hanedan üyelerine ait birbiri ardınca yapılan ve yenilenen çok sayıda saray ile donatılmıştır. Bunların hepsi yazlık saraylardı ve ilkbaharda yayımlanan göç fermanı ile taşınılır, sonbaharda ki fermanla da kışlık saraylara dönülürdü. Bu dönemde Saray ile ilişkili kişilerin ve Osmanlı elitlerinin de Beşiktaş'a rağbet ettiklerini görülmektedir. Bunlardan biri, yaptırdığı cami çevresinde bir mahalle oluşan ünlü Dârüssaade ağası Abbas ağadır. Bir başka önemli örnek de, önemli bir tarikat olan Mevleviliğin Galata ve Yenikapı'dan sonra İstanbul'da ki üçüncü dergâhlarını bugünkü Çırağan sarayı yerinde kurmasıdır (1622). III. Selim bu bölgede batı tarzında yapılar yaptıran ilk padişah olmuştur. Hatta kızkardeşi

1950'li yıllarda Beşiktaş tamvay caddesi

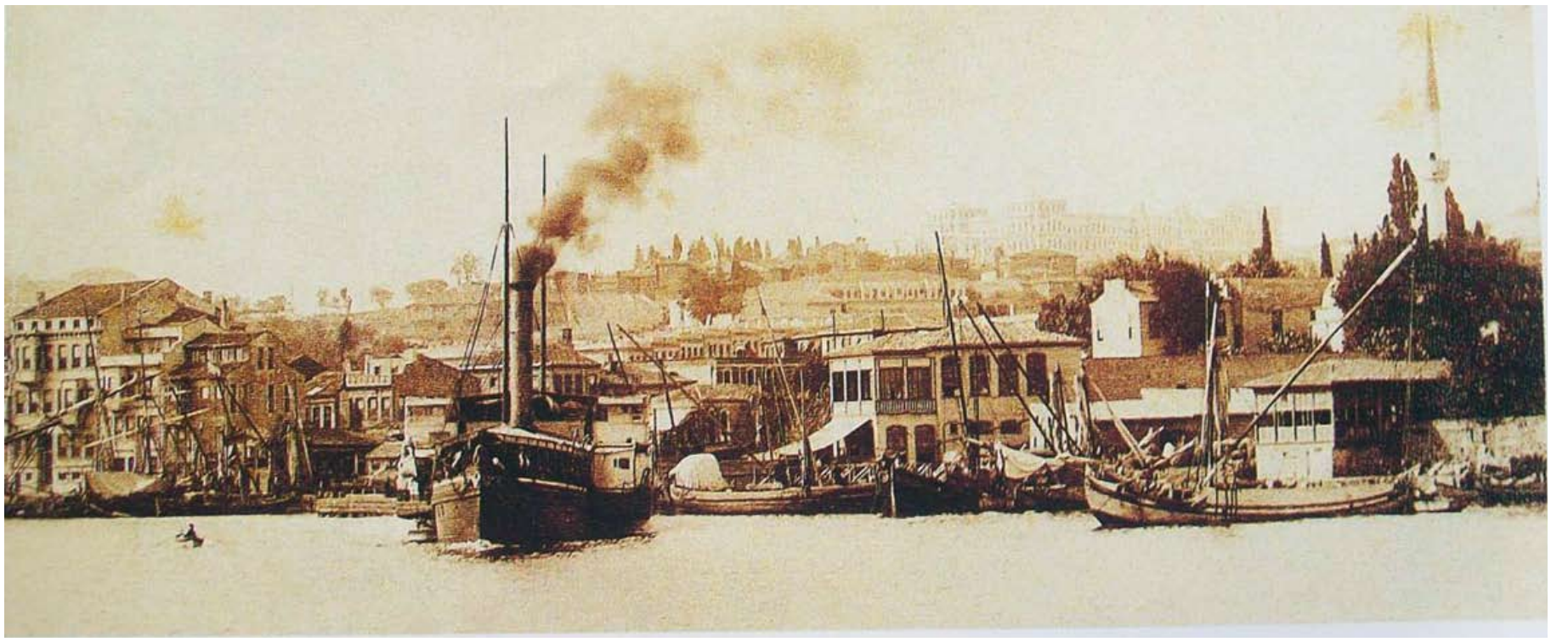

20. yüzyılın başında Beşiktaş İskelesi

Hatice Sultan için Fransız mimar Melling'e inşa ettirdiği saray İstanbul halkı ve kentte yaşayan Avrupalılar arasında büyük bir ün kazanmıştı. Padişah'ın da sık sık kızkardeşinin sarayında vakit geçirdiği söylenirdi.

II. Mahmut da III. Selim gibi Beşiktaş sahillerine büyük ilgi duyan sultanlardan biriydi. Otuzbir yıllık saltanatı süresince resmen Topkapı Sarayı'nda ikamet etmesine rağmen fiilen zamanının büyük bir bölümünü Beşiktaş sahilindeki çeşitli saray ve kasırlarda geçirmişti. Zaten bu Padişah döneminde artık Osmanlı tahtı resmen olmasa da fiilen Haliç'in karşı tarafına taşınmış, Beşiktaş bölgesine yerleşmiş bulunuyordu. Sonunda oğlu Abdülmecit Dolmabahçe Sarayı'nı inşa ettirerek bu duruma resmiyet kazandırmış oldu. Hanedanın Dolmabahçe Sarayı'nın yanı sıra bugünkü Beşiktaş ilçesinde yer alan Yıldız Sarayı ve Çırağan Sarayı gibi çeşitli saraylarda devran sürmeleri sonucu, Beşiktaş İstanbul içinde farklı bir statüye taşındı. Özellikle Sultan II. Abdülhamit döneminde Semt, sıkı bir korunmaya alınması nedeniyle neredeyse saklı şehir haline gelmişti. Şimdi Beşiktaş çarşısında bir kurabiye fırınına da adını veren Yedi Sekiz Hasanpaşa'nın adının öne çıktığı zamanlardır bu zamanlar. Erlikten mareşallığa kadar yükselmesiyle olduğu kadar Arapça 7, 8 harflerini kullandığı imzası ile de ünlenmiş bir Osmanlı Paşası'dır Yedi Sekiz Hasan Paşa.

Beşiktaş 17. yüzyılda Abbasağa ve Vişnezade mahallelerinin oluşumuyla sırtlara doğru genişlemiştir. Semtin nüfusunun çoğunu Müslümanlar, Rumlar ve Ermeniler oluştururken Yahudi nüfusu oldukça azdı. Adı Lale Devri ile özdeşleşen, Şair Nedim de Beşiktaş'ı mesken tutanlardandı. Bir kaynağa göre: "Beşiktaş'da olgunlaşıp İstanbul'a yayılan bahçe, çiçek, havuz, şimşirlik, çırağan, helva sohbetleri, letaif gelenekleriyle " süslenen bu dönem, 1730 yılında ki Patrona Halil isyanı ile son bulduysa da, başta hanedan olmak üzere İstanbul'un üst tabakasının yaşam biçiminde derin izler bırakmıştı.

İmparatorluğun yıkılmasına kadar Osmanlı tahtına ev sahipliği yapan Beşiktaş, Kurtuluş Savaşı bitip Cumhuriyet ilan edildikten sonra eski önemi yitirdi. Ne var ki, Atatürk'ün İstanbul'a geldiği zamanlarda Dolmabahçe Sarayı'nda kalmayı tercih etmesi, semtin itibarını biraz da olsa korumaya yardımcı oldu. Önceleri Beyoğlu'na bağlı bir nahiye olan Beşiktaş 1930 yı-

Ihlamur Mesiresi

Melling'in Beşiktaş Sahilsarayı gravürü

lında ondört mahalleli bir ilçe yapıldı.

Bu ondört mahalleden biri olan Teşvikiye, 1954'te ilçe olan Şişli'nin sınırları içine dâhil edildi. Beşiktaş 1984'te çıkarılan Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kararname ile belediye durumuna geldi.

Karanfilköy dışında gecekondu yerleşimi olmayan Beşiktaş'ın Tarihi semtleri, Arnavutköy, Bebek, Aşiyan, Balmumcu, Kuruçeşme, Ortaköy, Yıldız ve İlçeye de adına veren Beşiktaş'tır.

Beşiktaş'ın Tarihi ve önemli yapıları ve mekanları: Abbas Ağa Camii, Akaretler Sıra Evleri, Akmerkez, Barbaros Anıtı, Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi, Bebek Camii, BJK İnönü Stadı, Beşiktaş İskelesi, Çırağan Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Dolmabahçe Saat Kulesi, Esma Sultan Yalısı, Feriye Sarayı, Galatasaray Üniversitesi, Hatice Sultan Sarayı, İstanbul Deniz Müzesi, İş Kuleleri, Makruhyan Ermeni Okulu, Naima Sultan Yalısı, Orhaniye Kışlası, Ortaköy Camii, Sinan Paşa Camii, Yahya Efendi Tekkesi, Yıldız Camii, Yıldız Parkı, Yıldız Porselen Fabrikası, Yıldız Sarayı, Yıldız Saat Kulesi'dir.

Kimi yerler vardır ki adları, bazı şair/yazar ya da sanatçıyla anılır. İşte Beşiktaş böyle bir yerleşim yeridir. Pek çok edebiyatçı burada doğmuş ya da yaşamış veya onu tema olarak kullanmıştır. Ziya Osman Saba gibi Beşiktaş'ta doğup, şiirlerinde ondan sıkça bahseden şairler olduğu gibi, burada doğmamış ama Beşiktaş denince ilk akla gelen şairlerden biri, hiç kuşkusuz benim sevgili şiirim "Gizli Sevda" nın şairi Behçet Necetigil'dir mesela . 16 Nisan 1916 'da İstanbul Fatih'te doğan Necatigil annesi Bedriye hanımı iki yaşında kaybetmiş, karısının ölümünden sonra yeniden evlenen babasının yanında zaman zaman yaşayan Küçük Behçet'in asıl yeri anneannesinin yanı olmuştu. Ancak anneannesinin hastalanmasıyla Beşiktaş'taki baba evine dönenen Necatgil'in bundan sonraki yaşamı, babasının ve kendisinin zorunlu görevleri dışında neredeyse hep Beşiktaş'ta geçmiştir.

1948 yılında Edebiyat Fakültesi öğrencisi olan ve o dönemde Sarıyer Ortaokulu'nda stajyer öğretmenlik yapan Huriye Korkut ile Ağustos 1949'da Necatigil'in ailesinin yaşadığı Beşiktaş, Valideçeşmesi, Dibekçi Kamil Sokağı (şimdi Enis Akaygen Sokağı), 22 numaralı evde, aile arasında kıyılan bir nikâhla evlenen çiftin yaşayacakları ev de yine Beşiktaş'taydı; Valideçeşmesi Setüstü Sokak, 22 numaralı kiralık bir ev.

Ölümünden sekiz yıl sonra, 1987 yılında yakın arkadaşlarının çabaları ve basının da desteğiyle, yaklaşık on yıl yaşadığı sokağın adı Belediye tarafından "Behçet Necatigil Sokağı" olarak değiştirildi. Necatigil'in ilk kıtası "Küçük ahşap bir dizi evlerdi on yıl önce o sokak diye başlayan ve Sonra geniş caddelere çıktık Apartman – bizden uzak" diye devam eden "Eski Sokak" şiirine konu olan Camgöz Sokağı'nın adı artık "Behçet Necatigil Sokağı"dır.

Şehr-i İstanbul Derneği'nin sanatçıların evlerini belgelemek amacıyla yaptığı çalışma kapsamında, 19 Mart 2005 günü düzenlenen bir törenle Behçet Necatigil'in 1964 yılından 1979 yılında ölümüne kadar yaşadığı Deniz Apartmanı'nın girişine de bir plaket konuldu.

Edebiyata ilgisi, Kastamonu'da, ortaokul yıllarında başlayan Şairin, İyi bir rastlantı sonucu edebiyat öğretmeni olan şair Zeki Ömer Defne, onu hep destekledi ve yazması için teşvik etti. O yıllardan kalan bir kompozisyon defterinde Zeki Ömer Bey'in 23.1.1930 tarihli şu cümleleri yer alır: "Yarının iyi bir kalemine sahipsin. Boş durma, oku!" Şairliğini kendi deyimiyle "Bende şairlik, çocukluğumun hastalık ve yalnızlıklarına bir taviz olarak kendiliğinden belirdi" diye ifade eden Behçet Necatigil, sanat anlayışını kısaca şöyle özetler ; "Sanatçı içinde yaşadığı topluma karşı bazı vazifeleri olduğunu düşünmeli; sanatını sade güzele değil, iyi ve faydalıya da yöneltmelidir. Güzel, çok vakit iyinin içindedir. Toplumun realitelerini görmezden gelerek kendi renkleriyle yetinen bir sanatkâr çevresini daraltmış, hitap kabiliyetini azaltmış olur. Sanatkâr bozuk düzen bir toplum kaosuna müdahalelerde bulunmazsa, onu elinden geldiği kadar düzeltmekten yüksünürse ferdi, kifayetsiz bir sanata saplanır, kalır."

Her zaman 'güzel şiir'in peşinde olan Necatigil, 1953 yılındaki bir söyleşisinde de; "şiir biraz da yaşanmışlığı şart koşar" demiştir. Şair 'güzel şiir'in de nasıl olabileceğini şu düşüncelerinde dile getirir: "Her şiir önce bir hayaldir, bir gerçek değil. Bir gerçeği anlatsa, duyursa bile; hayale, iyi-güzel durumlar, düzelmeler, arınmalar hayal ettirmeye sebep olduğu için bir hayaldir. Daha üstün gerçekleri hayal ettirerek, hak verdirerek okuyucuyu ümitlere düşüren bir şiirin, sezdirdiği bu hayali gerçekleştirebilmesi, çok kere onun gücü dışında bir başka hayaldir."

Şiirde aydınlıkçı bir bakıştan yana olan Necatigil'in anlaşılır olmaksa baş kaygısıdır. Sözlerin şiirdeki anlam ve önemini şöyle dile getirir "Şiiri şiir yapan öğelerin başında kelimeyi kollayış geliyor, cümleyi değil. Kelime seçiminde dikkatliysek, özel ilkelerimiz varsa cümle zaten bize bağlı demektir. Yani ister Birinci, isterse Beşinci Yeni üslubuyla yazınız, fark etmez. Şiir bir iç dünya işi. İnsanın bir yerde artık kendi duvarları içine hapsolması beklenir." Ben mum alevinde pervane gibi hep aynı odakta yazdım şiirlerimi ev ve her günkü yaşamalar.... Toplumun ve imkânlarımın bana bağışladığı dar dörtgende gözlerimi her açtıkça karşımda büyük şehrin insanlarını ev, aile ve çevrelerini buldum"" der; ' Evler' şiirinin ilk kıtasında olduğu gibi:

" İnsanlar yüzyıllar yılı evler yaptılar.
İrili ufaklı, birbirinden farklı,
Ahşap evler, kâgir evler yaptılar.
Doğup ölenleri oldu, gelip gidenleri oldu,
Evlerin içi devir devir değişti
Evlerin dışı pencere, duvar. (…)

İlk kitabı Kapalı Çarşı'yı 1945'te yayımlayan Neca-

Akaretler aşiret mektebi olarak kullanılırken

Behçet Necatigil Sokak. T
arife göre şairimiz sol baştaki 22 numaralı ahşap evde yaşamış.

tigil, edebiyata ilgisini, yönelişini ise şöyle anlatır: "Yazı sanatıyla meşgul olmaya başlamam, birçok arkadaşlarda olduğu gibi ilkokul sıralarına kadar gidiyor. 17.10.1927 tarihinden itibaren kendim için, bir eser-i cedit kâğıdını El Marifet matbaasında doldurarak Küçük Muharrir isimli haftalık bir gazete çıkartmaya başladım. Abonesi arkadaş ve bildiklere meccanen olan bu imtiyazsız gazete, 14. sayısı ile birinci cildini kapamış ve iki yıllık bir tatilden sonra 20 Haziran 1932'den itibaren ikinci cildine başlamış ve 12 sayı daha çıkmıştı. 1931-33 arası, Akşam gazetesinin haftalık çocuk dünyası sahifesinde "Küçük Muharrir" imzasıyla manzum, mensur hikâye, fıkra, şiir bir sürü yazı neşrettim. İskender Fahrettin merhum, telif hakkı olarak her yazıma bir kutu bonbon veya bir büyük paket çikolata verirdi. Bu çocukluk heves ve faaliyetleri, 1933'te liseye geçmemle birdenbire bir değişiklik geçirdi. Necip Fazıl'ı ve "Yedi Meşale" şairlerini keşfettim."

Edebiyata asıl başlangıcı, lise yıllarıdır. Öncüsü de Yaşar Nabi. "Varlık çıkıyordu. Onuncu sınıfta idim. Birkaç şiirimi bir mektupla (6 Şubat 1935) Yaşar Nabi Nayır'a gönderdim. Bana uzunca bir mektup yazıp düşüncelerini bildirmek ve yolladığım üç şiirden bir tanesinin, dergisinde çıkacağını haber vermek lütfunda bulundu. Böylece Behçet Necati imzasını taşıyan basılı ilk şiirim, Varlık dergisinde çıktı (sayı 54, 1 Ekim 1935). Yani asıl yazıcılık hayatına başlayışım benim için kolay oldu diyebilirim. Bana bu kolaylığı Yaşar Nabi gösterdi, beni bu yolda o teşvik etti."

Şiiri ince ince ören Necatigil'in sanatını, Doğan Hızlan ise şöyle anlatır: Şiir geleneğimizi özümleyen bir sanatçıdır. Özümleme işlemi içinde, gelenek içinde neyin öldüğünü, neyin bugün hala sanat ve şiir katında yaşadığının en sağlıklı saptamasını yapmış şairdir. Geleneksel şiirin biçimlerine çağdaş bir yükü yerleştirir. Kişisel tedirginlikler, özlemler, bunalımlar onun bireysel şiir dünyasını oluştururken, dar toplumsal yorumlara, güncellik mengenesine şiirini sokmadığından hem kendi toplumunu hem de toplumların kesiştiği evrenselliği simgeler.

Emeklilik günlerini evinde yoğun edebiyat çalışmalarıyla geçiren şair,13 Aralık 1979 tarihindeki ölümüne kadar, "Lades" adlı şiirinde olduğu gibi ölümle dalga geçmesini de bilmişti:

"Uzayacağa benzer,
Tutuştuğumuz lades.
İşi gücü bırakıp
Mezarlığa nazır
Bir eve taşındım
Ölüm, sen beni aldatamazsın,
Aklımda!"

Yıldız Parkı